

A Balaton mindenkié
A '60-as, '70-es évek balatoni szállodaépítészete

Böröndy Júlia

Konzulens: Wettstein Domonkos PhD

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Építészmérnöki Kar

2020. 10. 31.

„(...) egészen komolyan kérdezem, hogy kié a Balaton? Gondolhatná valaki, hogy hogyan vetődhet fel ez a banálisnak tűnő kérdés 1968-ban. Elárulhatom, nem újkeletű kérdés ez, fölítették ezt már különböző szervek, személyek és csoportok. Most azonban mind sürgetőbbé válik e kérdés végleges tisztázása, mert hovatovább csak imitt-amott gyönyörködhetünk és fürödhethetünk hazánk gyöngyszemében: csodálatos Balatonunkban. Évről évre szaporodik az elzárt terület a Balatonpart legszebb részein. Örvendetes dolog ugyan, hogy az utóbbi években gomba módra szaporodnak a part menti középületek: üdülők, vendéglátó egységek, szállodák és magánnyaralók épülnek, mégsem lehet egyetérteni azzal, hogy a sokasodó vállalati és magánépítkezésekkel egyidejűleg mind nehezebb és nehezebb elérni a partot, s hogy elzárják a vizet azok elöl, akiknek nincs villájuk vagy telkük. Az építetők és építők vagy helytelen parcellázás folytán, vagy egyszerűen önkényesen teljesen a víz széléig építik telkeik kerítését. Sokan még a vízből is elkerítenek egy jó darabkát. És ezeken az elzárt, elszeparált részeken természetesen más nem szállhat vízre, csak a tulajdonos vagy az adott vállalat és intézmény üdülőinek beutaltjai.
Ki érti ezt?”

*Wirth Lajos: Kié a Balaton?
Somogyi Néplap, 1968. július*

Tartalom

Absztrakt	4
Előszó	5
A kutatás módszertana.....	6
I. A magyar idegenforgalom kibontakozása	8
a) Az üdüléshez való jog	8
b) Idegenforgalmunk alakulásáról	9
c) Szállodaiipart érintő tendenciák	12
II. Mi újság a Balatonnál?	15
a) Gazdasági-társadalmi folyamatok	15
b) A Balatoni turizmus területfejlesztő szerepe '60-as, '70-es években.....	17
c) A '60-as, '70-es évek balatoni építészetének sajátosságai	22
d) Kié a Balaton?	24
III. Siófok	26
a) A helyszínválasztás szempontjai	26
b) Áttekintés.....	27
c) Siófok szállodaépítészete.....	28
d) ...és Siófok mindenkié?	37
IV. Visszatekintés - '60-as, '70-es évek szállodaépítészetének értékelése napjainkban	38
a) A módszertanról	38
b) Kérdőív kiértékelése	41
c) Konklúzió	49
Összegzés	50
Forrásjegyzék	52
Ábrajegyzék.....	55

Absztrakt

Az 1956-ot követő lazításoknak köszönhetően a magyar turizmus látványos fejlődésnek indulhatott. Habár eleinte a szezonális miatt a nagyobb beruházások csak Budapestet célozták, hamar felismerték a Balatonban rejlő potenciált: kedvező adottságai vonzották a nyaralni vágyókat, belföldről és külföldről egyaránt, nemcsak baráti, de tőkés országokból is. A magyar tenger idegenforgalmának fellendülésével szükségessé vált a férőhelykapacitás növelése, mely az alacsonyabb árfekvésű szálláshelyek létesítése mellett, a tőkés országokból érkezők igényeinek kiszolgálására szállodaépítéssel volt megoldható.

Az '50-es évektől a kedvezményes szociális üdültetés jegyében, „a Balaton mindenkié” jelszóval minden eddiginél többen juthattak el a magyar tenger partjára. De vajon tényleg mindenki egyenlő arányban részesülhetett a Balaton-part használatából? A dolgozat megírása során ennek a kérdésnek a megválaszolása vezérelt.

Kutatásom alapját archív folyóiratok és a téma szakirodalmának tanulmányozása adta, melyek segítségével képet kaptam a balatoni idegenforgalom kibontakozásáról. A dolgozat második felében Siófokot mint esettanulmányt vizsgáltam meg, ennek eszköze a folyóiratokon túl az általam összeállított kérdőív volt. A kérdéssorra támaszkodva lehetőségem nyílt a korszak szállodaépítészetről alkotott, jelenkori vélemények becsatornázására, s nemcsak a siófokiak, de a városba csak nyaralni járók nézőpontjának is megismerésére.

Előszó

Majdnem minden nagyszülő fotógyűjteményében van egy balatoni campingben készült fénykép, de ha kivételesen mégsem, mindegyikünk számára ismerős lehet legalább egy kedves történet, ami úgy kezdődik: a család bezúfolódott a Zsiguliba, és elindult a Balatonra. Miután ezt felidéztek, lépünk egy pillanatra hátrébb a nosztalgiától. Jogosan tehetjük fel a kérdést, minek köszönhető a campingek a népszerűségüket? Miért szálltak meg a családok pont ott, ha olyan sok szálloda épült? És kiknek épültek a szállodák, ha nem a magyarok használták őket?

Hasonló felvetést feszeget a dolgozatomat nyitó idézet is: *„egészen komolyan kérdezem, hogy kié a Balaton?”* föltették ezt már különböző szervek, személyek és csoportok, a cikk írója, és most, 52 év távlatából megteszem én is. A '60-as, '70-es évek robbanásszerű balatoni építkezései, a frissen felparcellázott területek magántulajdonba kerülése, a szállodák magánstrandjai, mind-mind szemben állnak a balatoni üdülést népszerűsítő felkiáltással: *„A Balaton mindenkié!”*.

Érdekes ellentét, hogy pont a szocializmus idején kérdőjeleződik ez meg, hiszen annak eszmeisége éppen a társadalmi egyenlőséget helyezte a középpontba. A SZOT-üdülők, gyerektáborok, egytől egyig a szervezett üdültetés kellékei voltak - fontosnak tekintették, hogy mindenkinek jusson egy szelet a balatoni nyaralás örömeiből. Ennek dacára sorra épültek fel nagyberuházások keretei között az akkor igencsak korszerűnek minősülő szállodák, egy teljesen más közönséget megcélozva.

1. Camping (Fortepan / Bojár Sándor)

A kutatás módszertana

A kutatás kezdetén fontosnak találtam a tájékozódást mind történeti, mind turisztikai szempontból, melyben az adott területek szakirodalmi nyújtott segítséget. Kudar Lajos *Turizmusunk története dióhéjban* című könyve áttekintést adott a magyar turizmus alakulásáról, míg Schleicher Vera *Kultúrfürdő, Kulturális kölcsönhatások a Balaton térségében 1821-1960 között* című könyve kulturális és történeti szempontból igazított el.

A kutatás másik alappillére a folyóiratok archív számainak áttanulmányozása adta. A *Városépítés* 1960 és 1980 között megjelenő, balatoni fejlesztésekkel foglalkozó írásai és a *Magyar Építőművészet* szintén ebben az intervallumban megjelent, kutatás tematikájának szempontjából releváns cikkei két teljesen különböző léptékből adtak betekintést a területre. A *Vendéglátás* folyóirat szállodákkal és idegenforgalommal foglalkozó tartalmainak feldolgozása segített a vendéglátóipar szemszögéből is értelmezni a korszakot, míg a *Somogyi Néplap* 1960 és 1980 között megjelent nyári számainak szállodákkal foglalkozó cikkei a mindennapok szintjén mutatták be a korabeli viszonyokat.

Hasonló vagy az általam választott témát részben érintve már több disszertáció és dolgozat született korábban, ezek megismerése lehetővé tette a szállodaépületek további kontextusba helyezését, újabb források felkutatását. Rehák Géza *Turizmuspolitika Magyarországon különös tekintettel a Kádár-korszak első tíz évére* című doktori disszertációja, valamint az ehhez kapcsolódó publikációi sok kérdésemre adtak választ a korszakkal és szállodaiparával kapcsolatban. Konzulensem, Wettstein Domonkos *Regionális stratégiaalkotás a Balaton-part rekreációs célú építészetében* című doktori disszertációja volt az első forrás, amit a kutatásomhoz elolvastam, és amihez a dolgozatom befejezésének pillanatáig mindig megbízható alapként nyúlhattam vissza. Pupli Dorottya a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Designelmélet mesterszakán írt, *Az éjszakai élet terei a Balatonon a hatvanas-hetvenes években* című szakdolgozata azonos korszakot, szintén vendéglátóipari célú épületek vizsgálatával dolgozott fel, így kutatási módszertan szempontjából nagy segítségemre vált.

A dolgozat második felében, Siófok esettanulmányként való vizsgálatához a források feldolgozásán túl egy online kérdőívet állítottam össze. A kutatás megkezdésekor eltérő társadalmi csoportok megkérdezése volt a célkitűzésem: egyfelől a helybéliek megszólítása foglalkoztatott, hiszen nekik mindennapi életük közvetlen részét képezik a turisztikai célú létesítmények; másfelől azoknak a vendégeknek véleménye érdekelt, akik csupán a város

idegenforgalmi vonzereje miatt kerülnek kapcsolatba a szállodákkal. A kérdőívvel a megkérdezettek személyes preferenciáit mértem fel, hogy képet alkothassak arról, mennyire felelnek meg a vizsgált épületek a mai kor elvárásainak, ízlésének. A siófoki szakasz megírásában a kérdőívezésen túl kiemelt szerepet játszott a helyszínen tett látogatásom.

A kutatás során természetesen nem minden kísérletem járt sikerrel, több esetben találkoztam zsákutcákkal, ezek mind hozzájárultak a dolgozathoz - akár azzal, hogy a kezdetben valamelyest más irányba terelték a kutatást, akár azzal, hogy segítettek a fókusz megtalálásában.

Mikor hozzáláttam a kutatáshoz, szándékomban állt felvenni a kapcsolatot a siófoki szállodákkal, hogy az ott dolgozókkal is beszélgethessek a témáról. A nekik küldött leveleim azonban több esetben válasz nélkül maradtak, míg mások nem tudtak segíteni; részben ennek a kezdeti „kudarcnak” köszönhetően találtam meg a dolgozat végleges gondolati ívét. Pár hónappal később, a Vendéglátás folyóirat átolvasásakor pedig azzal a céllal mentem a Vendéglátóipari Múzeum könyvtárába, hogy a siófoki szállodák korabeli üzemeltetéséről szerezzek ismereteket. Ugyan amiért mentem, végül nem találtam meg, mégis nagy szerepet játszottak a folyóirat cikkei abban, hogy ismereteimet a témában elmélyítsem.

I. A magyar idegenforgalom kibontakozása

„Szocialista vívmányunk az üdüléshez való jog. A XI. Kongresszus hosszabb távon irányt mutatott, amikor feladatul adta, hogy mindent el kell követni, hogy az üdülés igénye társadalmunkban általánossá váljék, s a növekvő szabadidő az emberi kapcsolatok erősítését szolgálja. Ennek érdekében meg kell teremteni a pihenés, az üdülés, a testedzés és mind a tömegesebbé váló utazás lehetőségeinek bővülését, feltételeinek javulását. Mindinkább politikai kérdésnek tekinthető a legfőbb termelőerő – az emberi munkaerő – regenerációját elősegítő üdülés, pihenés, felfrissülés, mind szélesebb tömegek életkörülményeinek alakulásához tartozik ez hozzá, ezért társadalompolitikai célkitűzéseink megkövetelik az üdülés, rekreáció magasfokú társadalmi méretű szervezettségét.”¹

a) Az üdüléshez való jog

A '60-as, '70-es évek balatoni szállodaépítészete egy komplex kérdéskör, hiszen a hotelek létrejötté nem építészeti célkitűzésként jelent meg, hanem gazdasági, társadalmi és turisztikai folyamatok indukálták. Ezek a tényezők nem kizárólag előzményként meghatározóak, a korszak szállodaépítészetének alakulását végigkísérik és befolyásolják - így megértésük elengedhetetlen a téma bemutatásához.

Az életszínvonal javulásával, megnövekedett szabadidővel és a motorizáció elterjedésével mindinkább általánosabbá vált az igény arra,² hogy az emberek szabadidejüket a megszokott környezetükből kiszakadva tölthessék el. *„Korunk az idegenforgalom kibontakozásának kora. Míg az átlagember az elmúlt században életét leélte 30-40 km-es körön belül, addig a század elején ez a kör már 100 km-es nagyságrendűre nőtt. Ma az 1000 km-es nagyságrendnél tartunk és ezzel a föld léptékének felső határait is elértük.”³* Az urbanizálódás velejárájaként tömegessé vált az igény a nyári időszakban a város elhagyására, az éves szabadságok utazással való eltöltésére.⁴ A kedvet az utazási irodák színes ajánlatai, valamint az új, mozgékonyabb és modernebb generációkban megfogalmazódó üdülési igény tovább fokozta.⁵ A rekreáció

---

¹ Paksy 1979

² Hazánkban 10 év leforgása alatt negyedmillióra növekedett gépkocsipark (Farkas 1971)

³ Farkas 1971

⁴ Gerle 1967

⁵ Sivó 1971

biológiai szükséglet,⁶ ám nemcsak egyén szintjén, hanem országos viszonylatban is gyümölcsöző. A korabeli szaksajtó hangsúlyozta a turizmus nemzetközi politikai jelentőségét: a hazánkba utazó külföldiek és a külföldre utazó magyarok által a népek közötti barátság erősödik, a nemzetközi feszültség csökken. Mindezen felül nem elhanyagolható előny, hogy a turizmus által bővülnek az utazók általános ismeretei, ezzel pedig növekszik az általános kulturáltság.⁷

Az idegenforgalom kapcsán alapvetésként megállapítható, hogyha valaki az utazás mellett dönt, elvárásokat támaszt a pihenésre választott, ideiglenes környezetével szemben - hiszen a legértékesebb idejét, a szabadidejét áldozza rá. A szabadságukat eltöltő dolgozó emberek ennél fogva a szolgáltatók irányában is igényekkel lépnek fel, ilyen például az, hogy az üdülésre választott miliő körülményei lényegesen kedvezőbbek legyenek a megszokottnál, vagy az eltöltött idő alatt „*élményhalmaz-növekedés*” álljon be.⁸

Az idegenforgalom értékelésekor a szabadidőnek több fajtáját különböztetjük meg: a napi szabadidő az idegenforgalom szempontjából elhanyagolható, a heti szabadidőt általában a rövidebb kirándulások erejéig lehet csak kihasználni, míg az éves szabadidő egyaránt meghatározza a belföldi és külföldi turizmust.⁹

b) Idegenforgalmunk alakulásáról

Az 1956-ot követő lazításoknak köszönhetően a magyar turizmus látványos fejlődésnek indulhatott, a gazdaságot is fellendítve. Kádár János az Amerikából érkező parlamenti küldötteknek így értékelte két évtizeddel később a korszakot: „*1956 után sok mindent megváltoztattunk. Korábban nem nagyon lehetett utazni. Most azt mondjuk, hogy menjenek az emberek, legalább nem lesz misztikum. Azt is mondjuk, hogy a külföldiek is jöjjenek hozzánk, és nézzék meg, hogy mi nálunk a helyzet. Ez nekünk előnyös.*” Az idegenforgalom - mint „*másutt megtermelt vásárlóerő adott helyen való realizálása*”¹⁰ - az ország devizabevételének elsődleges forrása volt, mely a tőkés beutazók által vált tovább növelhetővé, bár az ő számuk jócskán alulmúlta a baráti országokból érkezőkét.

---

⁶ Misley-Kotsis 1980

⁷ Vendéglátás, 1974/5, p1-3, Szurdi István: Idegenforgalmunk néhány aktuális kérdéséről.

⁸ Tamás 1971

⁹ uo.

¹⁰ uo.

A beutazó idegenforgalom tárgyalásakor a társadalmi és gazdasági berendezkedés különbségei miatt külön kell kezelni a szocialista és kapitalista relációt. A szocialista társadalmi viszonyok kisebb anyagi differenciálódást okoznak. Esetükben sokkal szélesebb lehet a réteg, aki megengedheti magának a külföldi utazást – még akkor is, ha a kedvezőbb adminisztratív szabályozások miatt csak szomszédos, baráti országokról beszélünk. Fontos azonban tudni, hogy a magyar szállodai árrendszer nem a szocialista országok bérvizonyaihoz igazodott, így az onnan beutazók elsősorban olcsóbb szálláslehetőségeket - fizetővendég szolgáltatot, campinget, turistaszállókat stb. – vettek igénybe. A tőkés országokból érkező vendégeknek ezzel szemben nagyjából 30%-a rokonlátogató volt, aki közhasznú szálláshelyet nem vett igénybe. A fennmaradó 70%-ban a vendégforgalom Budapest és a Balaton között oszlott meg.¹¹

Európai sajátosságként már korábban kialakult egy észak-déli irányú utasforgalom, ezt követte a '60-as években megjelent kelet-nyugat vonalú útirány. A kettő kereszteződése Magyarországtól valamivel nyugatabbra volt található, míg a kelet-nyugat irányú útvonal pontosan az országon haladt át. Földrajzi elhelyezkedésünk miatt számottevővé vált a tranzit idegenforgalom, melynek során „*a külföldi turisták nem tekintik úticélul Magyarországot és más határszakaszon hagyják el az országot, mint ahol bejöttek*”. Tisztázandó, hogy miként a nevük is sugallja, átutazók esetében kevés a szállásigényes utazás, ezért a határátlépések statisztikái megtévesztőek idegenforgalmi szempontból.¹²

Az 1963-as római Nemzetközi Utazási és Idegenforgalmi Konferencia, melyen 87 ország és 27 nemzetközi szervezet 500 képviselője vett részt, mérföldkőnek nevezhető a beutazó turizmus értékelésében. A konferencia tételmondata - „*az idegenforgalom alapvető és elsőrangúan kívánatos tevékenység, amely megérdemli minden nép és kormány támogatását*” - magyar viszonylatban a turisztikai célú beutazási engedélyek gyorsabb elbírálásában jelent meg.¹³ A vízumkényyszer 1964-es eltörlésével ugrásszerűen emelkedett a szocialista országból érkezők száma, azonban annak ellenére, hogy a kellő utazási kedv megvolt, a véges férőhelykapacitásunk és az egyes országok különböző adminisztratív szabályozásai továbbra is limitálták a beutazók lehetőségeit.¹⁴

Hazai viszonylatban a vendéglátóipari elszállásolás ekkor még nem volt nagy mértékben jellemző. A belföldi idegenforgalom alappilléret szociális (vállalati, szakszervezeti,

---

¹¹ uo.

¹² uo.

¹³ Kudar 2003, p. 41

¹⁴ uo.

intézményi) üdültetés adta – az így eltöltött vendégéjszakák száma meghaladta az összes vendégéjszaka 60%-át. Népszerűségét részben a nemzetközi árviszonyokhoz igazodó szállodai árrendszerünknek köszönhető. A magyar lakosság jelentős részének nem volt lehetősége, hogy elő- vagy utószezoni kedvezmények nélkül szállodai férőhelyet vegyen igénybe, így a főszezonban vagy a szociálturizmuson keresztül, esetleg kedvezőbb árfekvésű, közhasználatú szálláshelyeket választva (fizetővendég szolgálat, camping, turistaszállók, stb) nyaraltak. A szervezeti üdültetés után a fizetővendéglátás mondható a belföldi idegenforgalom bázisának, ezt egészítette ki a tendencia, hogy a nyaralók lehetőségeik szerint inkább ismerősnél szálltak meg, ezzel csökkentve költségeiket.¹⁵

Magyar lakosság belföldi turizmusa (1969)	
	Adatok: ezer vendégéjszakában
Közhasznú szálláshelyek összesen	5 164
ebből:	
szállodai	980
egyéb szálláshely	4 184
SZOT és vállalati üdülőkben	8 567
Közhasznú szálláshelyeken és a szociálturizmusban összesen	13 731
Saját nyaralóban	4 144
Rokonoknál és ismerősöknél	20 311
Szállásigényes összesen	38 186
Kiránduló napok száma	7 719
Mindösszesen	45 905

2. A magyar lakosság belföldi turizmusa 1969-es adatok alapján (Tamás 1971)

A fejlesztések kezdeti szakaszában, a '60-as évek elején kialakult „dualista idegenforgalom-politika” alapvetően meghatározta az ország turizmusát. A Budapestre és a Balatonra (kisebb részt a Dunakanyarra) koncentrálnó beruházások a két pólus felé irányították az utazni vágyók érdeklődését, ezáltal a többi jelentős üdülőtájunk (pl. Bakony, Velencei-tó, Mecsek) csak kisebb részt kapott a divattá váló üdülés előnyeiből.¹⁶ A jelenséget értékelve már az évtized elején egyértelművé vált, hogy a Balaton és Dunakanyar turisztikai vonzereje és a hozzájuk társuló fejlesztések hatására a területeken olyan mértékű zsúfoltság alakulhat ki, hogy hosszabb távon már a táj hírnevét csorbíthatja. Ezt támasztja alá a kimutatás is, mely szerint a '70-es évek végére a Balaton telítettsége elérte a 100%-ot, de a Dunakanyar is a 70%-ánál járt.¹⁷ Az 1960-as évek robbanásszerű szállodaépítéseit megelőzően a

¹⁵ uo.

¹⁶ Farkas 1971

¹⁷ Paksy 1979

férőhelykínálat nem követte le a megnövekedett keresletet, ezért a turizmus erre a lökészerű érdeklődésre sem férőhelykapacitásban, sem utazásszervezésben nem volt felkészülve. Egy 1964-es, forrásként feldolgozott újságcikk hosszú várakozási időkre és zsúfolt IBUSZ-irodákra panaszkodik, új utazásszervező irodák létesítését sürgeti.¹⁸

c) Szállodaipart érintő tendenciák

A fenti jelenségek közvetlenül kihatnak a szállodaiparra is, valamint új, megoldandó feladatokat, problémákat fednek fel. Ezek közül egyértelműen kitűnik a férőhelybővítés kérdése, mely részben a szállodaépítés által volt kivitelezhető.

A korabeli statisztikák alapján az ország szállodáinak száma az 1938. évihez viszonyítva 1957-re 86%-kal, a férőhelyek száma 60%-kal zuhant.¹⁹ A háborús károk helyreállítása nem haladt megfelelő ütemben, ráadásul az 1950-es évek szállodaépítései a korra jellemző szemlélettel analóg módon Budapest mellett inkább ipari központokra koncentráálódtak (Dunaújváros, Komló, Kazincbarcika), a térség turisztikai vonzerejét sokszor teljes mértékben figyelmen kívül hagyva.²⁰ A '60-as évek elejéig elmondható, hogy a férőhelyeket tekintve látványos mennyiségi változás nem történt, minőségbeli javulás viszont igen: az időszakban több meglévő szálloda gazdagodott új bútorokkal vagy újították fel berendezését - mindennek köszönhetően sokat emelkedett az általános szállodai színvonal.²¹

Rövidesen, a statisztikák láttán egyértelművé vált, hogy a szállodaépítés mindenképp szükséges, még akkor is, ha az előzetesen becsült és várt nagyfokú idegenforgalmi növekedés csak részben vagy egyáltalán nem következik be. A férőhelyhiány megszüntetésére a megoldást – Budapestet leszámítva - az idényjellegű kihasználtság miatt elsősorban olcsóbb motelekben, campingekben és turistaszállókban látták. Nagyobb beruházást csupán azokra a településre terveztek, ahol a teljes évi forgalom biztosítottnak tűnt (pl. Hévíz, Balatonfüred), szemet hunyva afelett, hogy már ekkor is tudható volt: az ország devizabevétele a baltoni turizmus révén jelentősen növelhető lenne.²² Az 1958-as brüsszeli világkiállításon vásárolt a belga motelek gazdaságos lehetőséget kínáltak a Balaton fogadóképességének szélesítésére. Az

---

¹⁸ Somogyi Néplap, 1964. július „Az idegenforgalom időszerű kérdéseiről, az életben lépett újabb kedvezményekről”

¹⁹ Rehák 2007

²⁰ Kudar 2003, p. 35

²¹ Langer 1960

²² Rehák 2007

épületeket Tihanyban, Siófokon, Balatonföldváron és Keszthelyen helyezték el,²³ és 1959-ben már meg is nyitották kapuikat a vendégek előtt. A férőhelyek száma ezáltal valamelyest nőtt, de számottevő változás nem következett be: a bővítéssel már majdnem 2000 férőhely állt rendelkezésre a Balaton partján, azonban még ez is jócskán elmaradt a II. világháborút megelőző 7330-tól.²⁴

Az 1950-es években szinte kizárólagossá vált a munkások számára szervezett szakszervezeti üdültetés, így az évtizedben a SZOT és vállalati üdülők térnyerése volt meghatározó. A munkásüdültetés 1945-től kiemelt szerepet élvezett, nem sokkal később, 1947-re Siófokon már 20 gyár és szakszervezet vásárolt fel e célból villákat és panziókat. Ezek a történések rövid úton a tulajdonosi viszonyok teljes átrendeződését eredményezték. 1949-re a Balaton a szervezett üdültetés országos szintű központjává nőtte ki magát, s a folyamat a '60-as évekig csak tovább erősödött: 1960-ra 140 SZOT és 500 vállalati üdülő működött a tó partján, 23 000-et is meghaladó férőhellyel.²⁵

A '60-as évek elején több szakmai cikk is foglalkozik a hazai szállodák gazdaságosságával. A Vendéglátás folyóirat egy 1961-es száma rávilágít a veszteséges vagy minimális nyereséggel járó üzemeltetésére, melynek egyik okaként a szállodai színvonal gyors ütemű javulását nevezi meg.²⁶ Egy 1960-as számban olvasható írás több európai nagyvárossal veti össze a budapesti viszonyokat. Az összehasonlításból kimutatható, hogy a budapesti szállodák jóval kisebb egységek az európai nagyvárosokban tapasztalható átlagnál, mely gazdaságtalanná teszi működésüket, hiszen a szállodaüzem fix költségei a szobaszámoktól függetlenül is jelentkeznek.²⁷

Város	Egy szállodára jutó szobák száma (átlag)
Bécs	241
Róma	210
Prága	160
Budapest	94

3. Egy szállodára jutó szobák átlaga több nagyváros összehasonlításával (Lázár 1960)

²³ Kudar 2003, p. 38

²⁴ Rehák 2007

²⁵ Schleicher 2018, p. 97-102

²⁶ Lengyel-Klamár 1960

²⁷ Lázár 1960

Mindennek tükrében megállapítást nyerhet, hogy a szállodaépítészet az 1960-as évekbe lépve még igencsak gyerekcipőben járt. Ennek oka, hogy az '50-es években az idegenforgalom fejlesztésére szánt erőforrásokat a szálláshelyeket ért háborús károk helyreállítása kötötte le – a férőhelyszámok változásában is ez köszön vissza. Meghatározó mérföldkő ekkor a munkásüdültes fogalmának körvonalazódása, hiszen miként a fenti statisztikákban is látható, rövid úton ez válik a magyar belföldi idegenforgalom elsődleges mozgatórugójává.

II. Mi újság a Balatonnál?

a) Gazdasági-társadalmi folyamatok

*Mi újság a Balatonnál?*²⁸ Az idegenforgalomban és gazdaságban lezajló változások itt is végigkövethetők. A magyar tenger fürdőturizmusa a XIX. században jelent meg; alakulását már több kutatás és szakirodalom feldolgozta, így dolgozatomban nem célja az előzmények részletes ismertetése, csak a témához közvetlenül kapcsolódó mozzanatok áttekintése.

A Balaton első virágkora a két világháború közötti évtizedekre tehető. A Trianoni Békeszerződéssel elcsatolt felvidéki és erdélyi fürdők pótlására egyre nagyobb figyelem fordult a magyar tenger felé.²⁹ Az ebben a rövid időszakban még éppen csak kibontakozó balatoni fejlesztési törekvések a II. világháború kitörésével évekre megtorpantak, és nem történt ez másképp az akkortájt szélesebb körben is kialakulni látszó balatoni turizmussal sem. A háború pusztításai évekre meghatározták az környék településeinek állapotát: a legnagyobb károkat a déli parton, a Siófok-Balatonmária-fürdő közötti szakasz, valamint a Margit-vonal menti területek (Balatonszentgyörgy, Balatonvilágos) szenvedték el, míg az északi part (Füred, Almádi) főleg a beszállásolásokkal volt érintett. A háborút követően gyakoriak voltak a fosztogatások, rengeteg nyaraló és villa esett áldozatul betörésnek. A romos állapotban magára hagyott vagy esetlegesen megkímélt, de használaton kívüli épületekbe nem egyszer illetéktelenül idegenek költöztek be, akik később használóivá, tulajdonosává is váltak az ingatlanoknak. A kártalanítások évekig elhúzódtak, a háború hatásai pedig még egy évtizeddel később is érezhetőek voltak: egy 1945-ös felmérés alapján a Balaton-parti szálláshelyek 60-80%-ban megsérültek, mely hosszú évekre erős korlátokat adott a Balaton idegenforgalmának.³⁰

A háború utáni években gyakorlatilag egyből megkezdődött az államosítások előkészítése. Az országos szinten 1949-ben megkezdődő kollektivizálások - eleinte csak a gazdag nyaralótulajdonosi réteg ellehetetlenítésére³¹ - évtizedekre befolyásolták az ország és vele együtt a Balaton turizmusát. A térségben már 1948-tól fokozatosan kisajátították a húsz férőhelyet meghaladó magánpanziókat, melyeket a „kedvezményes szociális üdültetés” ürügyén először nemzeti vállalatokba szerveztek, majd 1950-től a Szakszervezetek Országos Tanácsa kezelésébe kerültek. Az 1952. évi 4. sz. rendeletet követően lakóingatlanokat akár

---

²⁸ Székely 1976

²⁹ Wettstein 2017

³⁰ Schleicher 2018, p. 96

³¹ Schlachta 2015

kártalanítás nélkül is állami tulajdonba vehettek, ám a tulajdonosok ragaszkodtak balatoni villáikhoz, és nehezen adták ki őket kezeik közül: több ízben volt rá példa, hogy inkább budapesti vagy más nagyvárosi ingatlanokról mondtak le nyaralóik megtartása érdekében.³²

A II. világháború utáni békeévekkel az egész világon megnőtt az utazási kedv,³³ mely hazánkban is megjelent, már szervezett formában is. A Népgazdasági Tanács 1948-ban államosította az IBUSZ-t,³⁴ mely ezzel a magyar turizmus lebonyolításának hivatalos állami szervévé vált, a Közlekedési és Postaügyi Minisztérium VIII. Szállítványozási és Idegenforgalmi Főosztálya alatt.³⁵ Miután a többi, utazásszervezésben érintett céget felszámolták, 1951-től az IBUSZ monopól helyzetbe került; 1955-től pedig már rendszerek voltak a tudósítások külföldiek hazánkban tett, IBUSZ által szervezett látogatásairól.³⁶

1956 decemberében keletkezett előterjesztés a „szállodaiparunk és idegenforgalmunk tárgyában soron kívül teendő intézkedésekről”, mely nagyjából a budapesti fejlesztésekkel foglalkozik, de a Balaton melletti, ÁVH által lefoglalt üdülők mihamarabbi, idegenforgalmi célokra történő visszaszolgáltatását is elrendeli. Ennek szükségességét alátámasztja, hogy az 1958-as adatok szerint a Balatonnál mindössze 24 szálloda, 3 fogadó, 4 turistaház várta a vendégeket, mintegy 1700 ágygal. A kínálat tehát nem volt gazdagnak mondható, főleg, ha a vendégforgalmi statisztikákkal összevetjük: Balaton külföldi vendégforgalma 1960-ra 40 000 főt tett ki, az előző évhez képest csaknem megduplázódott.³⁷

Másik fontos állomása az időszaknak a Balatoni Intéző Bizottság (továbbiakban: BIB) 1957-es újraalakítása, melynek köszönhetően 1958-tól a balatoni turisztika történetében először vehették kezdetüket felülről irányított fejlesztések:³⁸ a BIB a térségben önálló beruházó-hatósági jogkört kapott, ezzel megteremtve a lehetőséget a tervek realizálására.³⁹

A gazdasági és turisztikai folyamatokkal párhuzamosan a 20. század közepén a Balaton térségben társadalmi átrendeződés is végbement. Az államosítások, kuláklisok és térségi átrendezés a korábbi paraszti életforma megrendüléséhez vezetett, az északi parton megnőtt az iparban foglalkoztatottak aránya a délihez képest. A létrehozott SZOT-üdülők felszívták a szegényebb

---

³² Schleicher 2018, p. 99-100

³³ Lázár 1960

³⁴ Schlachta 2015

³⁵ Kudar 2003, p. 32

1949-től a turizmus irányító szerve (1955-től az országos Idegenforgalmi Tanács – [Rehák 2007])

³⁶ Feitl-Mitrovics-Ripp-Takács 2013, p. 176

³⁷ Rehák 2007

³⁸ Schleicher 2018, p. 36

³⁹ Wettstein 2018, p. 55

rétegből kikerülő munkaerőt,⁴⁰ valamint a dinamikusan fejlődő vendéglátóipar is további, új lehetőségeket tartogatott a helyiek számára. A vállalati üdültetés nemcsak kedvező béreket és munkalehetőséget biztosított, de elhozta a nagyvárosi hangulatot idéző szórakozási lehetőségeket is.⁴¹

b) A Balatoni turizmus területfejlesztő szerepe '60-as, '70-es években

A II. világháborút követően megnövekedett az érdeklődés a Balaton irányába. A jelenség észlelése új lehetőségeket nyitott meg, és eddiginél koncentráltabb fejlesztéseket eredményezett a tó partján. A beruházások további üdülni vágyóknak tették lehetővé a balatoni nyaralást, elősegítve a terület hírének és turisztikai népszerűségének növekedését. Az idegenforgalomnak ez a területfejlesztő hatása öngerjesztő folyamatként is értelmezhető: a fellépő igényeket lekövető fejlesztések új igények kirajzolódását idézik elő. A következő alfejezet ezeket a hatásokat a szállodaépítéssel szoros összefüggésben mutatja be.

A Balaton könnyedén válhatott az egyik legkeresettebb úticéllá Magyarországon, hiszen az idegenforgalom ott virágozhat ki legjobban, ahol egyidejűleg minél több, turisztikailag vonzó tényező megjelenik.⁴² Az idegenforgalom területfejlesztő szerepe is itt érhető tetten legtisztábban, ez részben közkeveltsége okán, részben pedig egyértelműen meghatározható profilja miatt (üdülés) lehetséges.⁴³ Ebből következik, hogy a balatoni települések fejlődését értelemszerűen a turizmus indukálja.

A kezdeti időszakban a fejlesztéseket visszavetette a szezonális kérdés, mely minden Budapesten kívüli üdülni célú tájegységet egyaránt érintett, ám a lehangsúlyosabban a Balaton esetében csúcsosodott ki. A forgalom időbeli koncentráltága rengeteg megoldandó problémát hozott felszínre az egyes területeken: főszezonban az akadozó élelmiszerellátás mindennapos volt - a friss élelmiszer rendszeresen hiányt jelentett,⁴⁴ húst például Budapestről kellett hozatni, így már sokszor a szállítás során megromlott⁴⁵ -, a nyári időszakban a *Somogyi Néplap* rendszeresen munkaerőhiányról tudósított. A balatoni idegenforgalom nehézségeit a megfelelő infrastruktúra hiánya tovább fokozta, ennek felismerését követően az 1958-tól meginduló

---

⁴⁰ Schleicher 2018, p. 102

⁴¹ Schleicher 2018, p. 214

⁴² Farkas 1971

⁴³ uo.

⁴⁴ Schlachta 2015,

⁴⁵ Rehácz 2007

fejlesztéseknél prioritást élvezett az idegenforgalmi szempontból jelentős területek közművesítése, útépitése. Mindemellett további feltételek is elmaradást mutattak, a növekvő motoros forgalom miatt benzinkutak kiépítésével, parokolók bővítésével is foglalkozni kellett.⁴⁶

A szaksajtó nehézségként jelentett a vendéglátóipari személyzet képzetlenségéről, leginkább az idegennyelv-ismeret hiányáról. A probléma azonosítása hamar megtörtént, és a helyzet elindulhatott a javulás útján: a Vendéglátás az 1960-as években több alkalommal cikkez tanfolyamokról, valamint a folyóirat tematikus tartalmaival magára vállalta a dolgozók továbbképzését (pl. idegennyelvi segédletekkel, vendéglátási alapismeretek továbbadásával, tippekkel tulajdonosoknak).⁴⁷

A '60-as évek elején a balatoni turizmust a fent tárgyalt problémák, a tömeges igénybevétel és az üdülőhelyek leromlott állapota jellemezte.⁴⁸ „*A strandok, vendéglátó és kereskedelmi objektumok, közművek, partvédelem, parkok, utak leromlott állapota, pusztulása, az építési anarchia, a férőhelyek elégtelensége, mindez súlyos zavarokat okozott a tömegek üdültetésében.*” – emlékszik vissza Szappanos Géza 1971-ben. Ezek fényében egyértelművé vált, hogy a helyzetet mielőbb orvosolni kell. A felismerés, hogy a Balaton-part és környéke sajátos tájegység, mind természeti, mind gazdasági szempontból újszerű megoldást kívánt. Így született meg a Balaton regionális terve, mellyel egyidejűleg, 1957-ben a kormány ismét életre hívta a Balatoni Intéző Bizottságot. Feladatainak az elvi irányítást és a fejlesztések összefogását jelölte ki.⁴⁹

A regionális terv célkitűzése a fejlesztéshez és a gazdasági szervezéshez szükséges regionális koncepció megalkotása volt. Tartalmazta a területek felhasználására vonatkozó legfontosabb irányelveket, vázlatosan a települések jellegét, a településtől független létesítményeket. Területi vonatkozásban kijelölte, mely mezőgazdasági, lakó- és iparterületek fejlesztése a legsürgetőbb, valamint a beépítési tilalmi és korlátozási területeket, táj- és természetvédelmi körzeteket, a Balatonkörnyék üdülőhelyi határait. A terv éles különbséget tett a lakó- és üdülőövezetek között, a fejlesztéseknél az utóbbinak szenteltek nagyobb figyelmet.⁵⁰

---

⁴⁶ Rehák 2009

⁴⁷ Rózsa 1963; Bíró 1964

⁴⁸ Szappanos 1971

⁴⁹ uo.

⁵⁰ Szappanos 1971; Wettstein 2018, p. 47, 59

Polónyi Károly, aki a déli part főmérnökeként vett részt kidolgozásban, retrospektív naplójában a következőképp foglalta össze a törekvéseket: *“A Balatoni Regionális Tervvázlattal sikerült megváltoztatnunk a kormányzatnak azt a szándékát, hogy a fekete-tengeri román és bolgár Aranypartokhoz hasonló idegenforgalmi övezetet létesítsünk, ahol a bennszülöttektől háborítatlanul kötheti valutáját a nyugati turista. Ehelyett az egész régiónak, mint élő organizmusnak a megújítását tűztük ki célul, jól megválasztott beruházásokkal.”*⁵¹

A regionális tervet a Minisztertanács 1963-ban az 1023/1963 (IX.21.) sz. Korm. rendelettel hagyta jóvá. Az UIA (*Union Internationale des Architectes*) 1965-ben Abercrombie díjjal tüntette ki, melyben ezelőtt szocialista ország nem részesült.⁵² A tervnek köszönhetően a Balaton térségének fejlődése fellendült, és számos probléma indult el a megoldás útján (pl. vízellátás javulása, partvédelem, 7-es és 71-es út korszerűsítése), köztük a szállodaépítések terén is jelentős előrelépések történtek.⁵³

4. A Regionális Tervvázlat tablója (<http://lechnerkozpont.hu/cikk/balaton-1957-1968-a-magyar-regionalis-tervezes-hoskora>)

1960-tól a Balaton kormányprogramban kijelölt országos, földrajzi-gazdasági funkciója az „idényjellegű üdültetés” lett.⁵⁴ Új, hivatalos rendeltetése megkívánta a nagyüdülők építését, ennek folytán a BIB 1963-ban elfogadott húszéves terve már kiemelten foglalkozik a nagyobb kapacitású szállodák kérdésével. Az épületekkel szemben a nyugati országokból érkező vendégek felé megjelenik egyfajta reprezentációs igény is, így a tervezők új kihívással

⁵¹ Polónyi 2000, p. 27

⁵² Wettstein 2018, p. 77

⁵³ Szappanos 1971

⁵⁴ Schleicher 2018, p. 36

szembesültek: a szállók gazdaságosan, gyorsan, mindemellett magas színvonalon készüljenek el.⁵⁵

A fentiekből adódóan a szállodakapacitás nőtt: a '70-es évek elejére nagyjából 10 000 férőhely állt rendelkezésre, ám ez a tervezett mennyiségnek csupán 25%-át érte el. Ekkor épült meg több, még ma is használatban lévő modern szálloda, például Siófok Aranypart szállodasora az Európával bezárólag, a füredi Annabella és Marina, valamint a keszthelyi Helikon Szálló. Ezzel egyidejűleg túlsúlyba kerültek „magánosok” üdülőépítkezései, férőhelyszámuk 50 ezerről 100 ezerre emelkedett, a korábban előirányzott mennyiség 60%-át teljesítve. Kielégítő ütemben folytatódtak a motelépítések, fél év alatt több, mint ezer férőhely létesült általuk. A déli parti Touringhotelek és bungalow-telepek építése szintén megfelelően haladt, tovább gyarapítva a szálláskínálatot. A tervezett camping férőhelyek 1965-re 100%-ban megvalósultak, a SZOT és vállalati üdülők férőhelye 50 ezerre emelkedett. A fejlesztés összvolumene nagyjából 5,0-5,5 milliárd Ft-ot tett ki, ebből a magánosok része 2 milliárd Ft volt. Az állami beruházások nagyrészt infrastruktúráis jellegű fejlesztések voltak.⁵⁶

A megkezdett, prosperáló folyamat 1967-re központi irányító szerv nélkül maradt, így rövid úton megrekedt, az újabb beruházásokhoz pedig pénzeszközök hiányoztak. A fejlődés további kibontakozását az előkészített területek hiánya is gátolta: a legtöbb építkezésre alkalmassá tett, közművesített terület ekkorra már felhasználásra került. Nélkülük a nagyüdülők építését kizárólagosan a telekkínálat határozta meg – ez azt jelentette, hogy az építési övezeteket mellőzve, rendszertelenül építkeztek, éppen ott, ahol telek kínálkozott; sokszor olyan területeken, ahol teljes közművesítést nem is terveztek.⁵⁷

Az déli parti települések új, összevont rendezési tervei a '70-es évekre nagyrészt elkészültek, az északi parton ekkor még folyamatban voltak. Ezzel párhuzamosan a parcellázások, ahogy az ország többi üdülőterületén, a Balaton környékén is komoly problémának számítottak településkép szempontjából. A 18/1968 MÉM-ÉVM sz. rendelet és földtörvény adta lehetőségek miatt 21 településen 29 szétszórtan és összefüggéstelenül elhelyezkedő földrészlet került felosztásra, ezért integrálásuk a települések belterületébe nem volt megvalósítható.⁵⁸ A felparcellázott területek minden terv, átgondolás nélkül, spontán épültek be, „*érződik, hogy nem tudunk még üdülni*” - olvasható Paksy Gábor cikkében. A beépítés okozta esztétikai

---

⁵⁵ Wettstein 2018, melléklet p. 63

⁵⁶ Szappanos 1971

⁵⁷ Szappanos 1974

⁵⁸ Szappanos 1971

elmaradásokon és tájromboláson túl a megfelelő szennyvízelvezetés hiánya is gondot okozott; valamint az, hogy itt kiépült nyaralótelepek értékes táji környezetet zártak el a közösség elől.⁵⁹

Az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium a Gazdasági Bizottság határozata alapján 1968-69-ben létrehívta a Balatoni Központi Fejlesztési Programot (BKFP), melynek célja a regionális terv célkitűzéseinek szervezett formában történő folytatása volt. A kormány 1975-tel bezárólag, a IV. ötéves terv részeként elfogadta a fejlesztések előirányzatát. Végrehajtására 1970-ben Tárcaközi Bizottságot állított fel, valamint létrehozta a Központi Fejlesztési Alapot félmilliárd forintot meghaladó összeggel. A fejlesztések a regionális terv céljainak beteljesítésén kívül a balatoni üdülőtérység legfontosabb településeinek komplex kiépítésére és más területek komplex kiépítésének előkészítésére irányultak. Ezek időbeli ütemezését a települések prioritizálásával tervezték meg.⁶⁰

A BKFP eredményeképp több összefüggő üdülőtérület közművesítése, és partszakaszok feltöltésével 270 hektárnyi terület előkészítése valósulhatott meg. A program célja a területelőkészítés volt, így nem tekintette feladatának a kereskedelmi ellátás javítását, férőhelykapacitás növelését, szórakoztató és kulturális létesítmények létrehozását – ezek az illetékes tárcák és szervek feladatkörébe tartoztak a Központi Fejlesztési Programmal összehangoltan.⁶¹

A regionális terv és a BKFP az egy nyári üdülónapra vetített maximális férőhelyek számát 600 ezer férőhelyben határozta meg.⁶² A számot elérve a térség elkerülhetetlenül túltelítetté vált, ami alatt nem csak a zsúfoltság értendő, hanem az is, hogy balatoni települések 1-2 ezer fős állandó lakossága nem tudta kiszolgálni a nyári szezonban 2-3 szorosára duzzadó tömeg fellépő igényeit.⁶³

A Regionális Terv és Központi Fejlesztési Program számos nehézségre adott észszerű megoldást, azonban megvalósulásuk során az általuk rögzített, 600 ezer fős kapacitás nem jutott megfelelően érvényre - inkább a gazdasági szempontok felé billent a mérleg, ami a part túlzásúfoltságát idézte elő. A Regionális Tervben megfogalmazottak természetesen nemcsak kereteket szabtak és iránymutatást adtak a balatoni települések fejlesztéséhez, de egy regionális

---

⁵⁹ Paksy 1979

⁶⁰ Szappanos 1971

⁶¹ Wettstein 2018 p. 82.

⁶² Szappanos 1971

⁶³ Farkas 1971

építészeti karaktert is felvázoltak. Ezeket a törekvéseket és a további építészeti tendenciákat a következő alfejezetben foglalom össze.

c) A '60-as, '70-es évek balatoni építészetének sajátosságai

1956 után nem kizárólag az életszínvonalban, de az építészetben is fordulat történt. A növekvő jólét és az ehhez társuló, újonnan fellépő igények teljesítése nemcsak gazdasági és turizmuspolitikai, de építészeti feladat is volt. Ennek kapcsán rendelte meg 1957-ben az Építésügyi Minisztérium a Balatoni Regionális Tervvázlatot, s nevezte ki a Balaton környék főépítészének Farkas Tibort.

A minisztérium elvárása egyértelmű volt: *„meglevő anyagokból tartós szerkezeteket és ezekből használható - azaz jól funkcionáló - épületeket tervezzenek minél gazdaságosabban”*⁶⁴ - és ameddig ez teljesült, az építészek szabadkezet kaptak, hiszen magához az építészeti formáláshoz a kormány érdektelenséggel viszonyult.⁶⁵ A tervvázlat olyan infrastrukturális létesítmények megvalósítását irányozta elő, melyeket a balatoni „öslakosság” és a nyaralók egyaránt használhattak. Az alapelv, hogy *„csak kellő tapintattal érintsék a természetet”*⁶⁶, a Regionális Terv alapján realizált beruházásoknál végig jelen volt: kisléptékű épületekkel és helyi építőanyagok alkalmazásával dolgoztak azon, hogy „a szelíd balatoni táj” értékeit ne csorbítsák. Az így megtervezett idényjellegű épületek előregyártott tartószerkezeteikkel gyorsan felépíthetőek voltak, bravúros kialakításuknak köszönhetően pedig a nyári kánikulában is kellemes hőérzetet biztosítottak.⁶⁷ A szállodaépítészet témájához kapcsolódva fontos megemlíteni példaként az ebben a szellemben felépült a siófoki Napfény szállót vagy Siófok Aranypart szállodasorát.⁶⁸

Az évtized sajátosságaként két fő jelenség figyelhető meg az építészetben: a szocialista realizmus kötöttségeinek „béklyójából” felszabadult, fiatal építészek a modern irányzatok felé történő nyitása, valamint a helyi építészet hatásai.⁶⁹

---

⁶⁴ Marton 2014, p. 12

⁶⁵ uo.

⁶⁶ Polónyi 2000, p. 28

⁶⁷ uo.

⁶⁸ Wettstein 2018 p. 71.

⁶⁹ Marton 2014, p. 42

5. Badacsony, Poharazó, Callmeyer Ferenc, 1957 (Fortepan / Bauer Sándor)

A '60-as évek első felében tapasztalható építészeti kezdeményezések az évek múltával a növekvő igényekhez való alkalmazkodás miatt elsikkadni látszottak. „»A Balaton mindenkié« populista jelszóval félresöpörték fejlesztési terveinknek (...) legfőbb alapelvét” – írja Polónyi Károly retrospektív naplójában.⁷⁰ A '70-es évekre az új gazdasági mechanizmus hatásaként és a főépítési pozíció 1968-as megszűnésével már csak nyomokban jelentek meg a tájhoz érzékenyen közelítő gesztusok, helyüket gazdaságossági és szakmai szempontok vették át,⁷¹ a beépíthető és természeti környezet harmonikus kapcsolata emiatt bomlásnak indult. Ezzel összefüggésben hotelek tervezésekor is a funkcionalitás lett mérvadó, a 700-800 fős - gazdaságosnak tekintett - befogadóképesség mellett a korábban lefektetett elvek semmiképp sem lettek volna megvalósíthatók. Az épületek léptéke ugyan közelített a '60-as években meghatározotthoz, ezt kizárólag az egységek méretének csökkentése árán lehetett biztosítani. Erre példa a Siófok Ezüstparton kiépült SZOT üdülőközpont; a Márton István tervei alapján

⁷⁰ Polónyi 2000, p. 32

⁷¹ Pupli 2016 p. 12, Marton 2014, p. 51

megvalósult épületegyüttes színtszámában rokonítható a Regionális Terv kezdeményezéseivel, az építészeti karakter azonban eltér a korábbi, helyi építőanyagokat preferáló víziótól - acél-üveg homlokzataikkal inkább a késő-modern felé közelítenek.⁷²

Összegzésként elmondható, hogy az építészek kezdeti szándéka - a tájjal való érzékeny kapcsolat megtartása, valamint a helyiek és nyaralók által egyaránt igényelt fejlesztések megvalósítása - a '70-es évek végére megszakadt, a fejlesztés és a tervezés más irányt vett. A szállodaépítészeti folyamatosan növekvő keresletet lekövetve átfordult a tömegturizmust kiszolgáló létesítmények biztosításába. Természetesen ez nem vonja maga után, hogy a '70-es években már ne születtek volna értékes épületek, elengedhetetlen azonban tisztáznunk, hogy eltérő igényekre eltérő eszközökkel volt szükséges és lehetséges reagálni.

d) Kié a Balaton?

A fent kifejtett szempontok alapján levonható néhány következtetés, melyekkel közelebb kerülhetünk a dolgozat elején, Wirth Lajostól idézett kérdés megválaszolásához. *Kié a Balaton?*

Alapvetően megállapítható, hogy az üdülés a '60-as, '70-es években egy fontos mérföldkőhöz jutott, okait a dolgozat korábban már részletesen tárgyalta. A szociális üdültetésnek, gyermektáboroknak és beutazási korlátozások enyhítésének köszönhetően a Balaton minden eddiginél szélesebb kör számára vált elérhető úticéllá, azonban nem lett ezzel összefüggésben a Balatonon fellelhető összes szolgáltatás mindenki számára egyaránt hozzáférhető. A nemzetközi viszonyokhoz igazodó árak kirekesztették az átlag magyar polgárokat a szállodák használatából azzal, hogy túl költségesnek mutatkoztak - és más szocialista berendezkedésű országokból érkezőknek is ugyanezzel a helyzettel kellett szembesülniük.

A '60-as évek elején épülő szállodák magánstrandjaikkal mind lehatároltak egy-egy darabkát a tóból, ezzel korlátozva a part közös használatát. A helyzetet értékelve a '70-es évek elején a BKFP a partvédőművek kiépítésekor már törekvései között rögzítette a part mentén egy köztérként/szabadstrandként működő, 30 méter széles sáv kialakítását, visszább szorítva ezzel a vízre jutás kisajátítását.⁷³

---

⁷² Wettstein 2019

⁷³ Szappanos 1974

Korabeli beszámolók alapján kirajzolódik egyfajta hierarchia a balatoni turizmusban: a tőkés országokból érkező nyaralókat a többiek felé pozicionálják. Rehák Géza *Fékek és kétségek a turizmus fejlesztését illetően a hatvanas évek elején* című dolgozatában a Középdunántúli Napló egyik cikkét hozza forrásnak. Az írásból kiderül, hogy egy negyvenfős, üzemi üdültetésen résztvevő, magyar társaságnak német-francia-magyar barátságtúra résztvevőinek kell kiadnia magát ahhoz, hogy bárhol rendes kiszolgálást kapjanak.⁷⁴ A Somogyi Néplap egyik cikkében az Európa Szálló igazgatója azt nyilatkozza, hogy a szállodába nem lehet kutyát bevinni, azonban amerikaiaknál kivételt tesznek.⁷⁵ Habár a két cikk egy-egy apróságra mutat rá, a tőkés országokból érkezők felé tanúsított pozitív megkülönböztetést remekül szemléltetik.

Mindezek alapján elmondható, hogy a „Balaton mindenkié!” mondat nem csupán propagandaszöveg volt, hiszen a tóparti üdülés lehetősége szinte mindenki számára megnyílt. Azonban semmiképp sem szabad figyelmen kívül hagyni a tényt, hogy az üdülés színvonalát miként determinálta, ki honnan érkezett.

---

⁷⁴ „Ezzel kapcsolatban egyetlen, az időszak vendéglátásának sajátos miliójét tükröző történetet mutatunk be. Egy Balaton-parti bisztróba egy fiatalember érkezett, és azonnal a főnököt kereste, akinek elmondta, hogy egy német, angol, francia és magyar tagokból álló barátságtúra résztvevői szeretnének tízórára kakaót, virslit, kiflit, egy-egy pohár sört kapni, ha lehetséges. A személyzet minden belföldi vendéget „megmozgatott”, hogy a mintegy negyven embernek helyet biztosítson. Egy német fiatalember hangos szóval osztotta el az érkezőket. A helyszínen tartózkodó újságíró, mi-után feltűnt neki, hogy az asztaloknál magyarul beszélnek, megkérdezte a mellette helyet foglalót: Hány külföldi van maguk között? A személyzethez tartozik? – kérdezett vissza a fiatal. Ha nem, elárulom, magyarok vagyunk, mind egy üzemből. Sehol sem szolgáltak ki bennünket rendesen. Ezért találtuk ki a barátságtúrát. A német igazi. Budapesten egy importgépre felügyel. Ő a mi alibink. Nélküle megint várhatnánk egy hétig a langyos virslire.” *Az Alibi. Középdunántúli Napló, 1961. július 2* (Rehák 2009)

⁷⁵ Somogyi Néplap, 1962. június „Csak az autójuk keltett feltűnést”

III. Siófok

„Csellengő nyaralók az utcán; optimisták és pesszimisták: némelyek fürdőköpenyben, mások esőkabátban... Üzletek, bazárok, bisztrók. Mindenütt egy-két vendég, s a sétányon is, szokott standján ott a karikaturista. Sétálóktól népes a móló, a hajóállomás környéke, a rózsakert. Itt-ott német, itt-ott lengyel szó hangzik. CSAD-jelzésű tórabuszok. Viháncoló csehszlovák diáklányok futnak a vízpartra, mellettük kampósbotját emelgeti a parkőr, veszekszik rájuk. A lányok nem értik, rázza őket a nevetés árama. A vizen egy-két csónak, az égen sok-sok felhő, de egyébként kellemes, enyhe a vízparti levegő, s minden rendben volna, ha az időjárásjelző mutatói nem ezt mutatnák: »Csak átmenetileg várható száraz idő.«”

Wallinger Endre: Nyáreleji körkép Siófokon

Somogyi Néplap, 1965. június

a) A helyszínválasztás szempontjai

Miután elkezdtem a balatoni szállodaépítéssel foglalkozni, egyértelművé vált: szűkítenem kell a merítést, hiszen egy TDK-dolgozat nem adja meg a kereteit annak, hogy az összes '60-as, '70-es években épült szállodát és a hozzájuk társuló fejlesztéseket megvizsgáljam. Relevánsnak tartottam azonban a korábban bemutatott folyamatok és jelenségek megvizsgálását konkrét esetekre vetítve, beleértve a szállodákat és azok térbeli elhelyezkedését is, ezért döntöttem úgy, hogy egy települést fogok kiemelni.

A választásom több okból esett Siófokra. Egyrészt, mert a déli part legnépszerűbb nyaralóhelye és a Balaton-part egyik legrégebbi üdülőtelepe. Miután a regionális terv főleg tömegforgalmat lebonyolító településként sorolta be,⁷⁶ az idegenforgalommal kapcsolatos fejlesztéseknél kiemelt figyelmet élvezett. A legtöbb szakszervezeti és vállalati üdülő itt épült, mert az M7-es úton Budapest irányából könnyen megközelíthetővé vált (már-már a főváros tartozékává), és vasúti közlekedésnek hála a nyugati és déli országrészről is egyszerűen elérhető volt. Városi rangra 1968-ban emelkedett; állandó lakosainak száma a '70-es években 20 000 főt tett ki, ám bizonyos hétvégéken ennek négyszerese is Siófokon tartózkodott.⁷⁷ Mindebből következik, hogy a városon megfigyelhető a korszak összes jegye, ami a '60-as, '70-es évek balatoni turizmusa kapcsán, a dolgozat szempontjából mérvadó. Másrészt, Siófok mellett szólt

⁷⁶ Szappanos 1971; Wettstein 2018, p 61

⁷⁷ Kádár 1974

az is, hogy vele kapcsolatban számos forrás áll rendelkezésre. Feldolgozásuk lehetőséget kínált helyi viszonyokban való alaposabb elmélyülésre, a település összefüggésekben való értelmezésére.

b) Áttekintés

Siófok a Balaton-part egyik leggyorsabb ütemben fejlődő városaként több szempontból megelőzte a térség más településeit (pl. a negyedik ötéves tervben megoldódott vízellátása), ennek ellenére főszézonban számos tényező nehezítette a helyiek életét, vendégek zavartalan üdülését. A tóparti településeket érintő két alapvető probléma, a csatornázatlanság és a városon belüli kedvezőtlen közlekedési viszonyok Siófok esetében is megjelentek. Az összesen 128 km belterületi útból 1974-ben csupán 28 km-nyi szakasz rendelkezett szilárd burkolattal, ám ezek állapota is hagyott maga után kívánalmat. Az évente 20%-kal növekvő gépkocsiforgalom tovább fokozta a poros utak problémáját, és a rendelkezésre álló parkolóhelyek mennyisége sem nem követte le a motorizáció rohamosnak mondható terjedését. Az átmenőforgalom gyakorta akadályozta a helyi közlekedést, rendszeresek voltak a torlódások és az ezek miatt munkahelyükről elkéső dolgozók. Siófok buszpályaudvarral a '70-es években még nem rendelkezett, hiába állt meg a városban több nemzetközi járat is. A sűrű vasúti forgalom imént említett előnyei mellett a város annak minden hátrányát is elszenvedte, egy hosszasan zárva tartó sorompós kereszteződés akár fél órára teljesen megakaszthatta a város közlekedését; mindemellett a vonatok az általuk keltett zajjal és porral az üdülők pihenését is háborították.⁷⁸

A Balatonkörnyékről ekkor általánosan megállapítható tény, hogy habár a nyaralók szívesen költöttek volna pénzüket különféle programokra, a korlátozott lehetőségek miatt ez a vendéglátóipari egységeken túl nem tudott megvalósulni.⁷⁹ Siófok sok más településsel szemben a '70-es években kereskedelmi és vendéglátóegységekkel már megfelelően ellátott volt, ám kulturális épületekben még komoly hiány mutatkozott: a művelődési ház – a város egyetlen fedett, kulturális célú létesítménye - több, mint tíz évnyi építkezés után csak 1976-rakészült el.⁸⁰

---

⁷⁸ Kádár 1974

⁷⁹ Bíró 1970

⁸⁰ <https://www.kulturkozpont-siofok.hu/hu/bemutakozas/kalman-imre-kulturalis-kozpont-1.html>; Bíró 1970

Városi viszonylatban a fejlődésnek komoly akadályát jelentette, hogy Siófok '70-es évek elején még nem rendelkezett általános rendezési és településszerkezeti tervvel.⁸¹ Ennek hiányát szabott a centrum kialakításának, parcellázásoknak és lakossági építkezéseknek is. A szabályozatlanság következtében előkészítetlen telkek bevonásával kezdett el kialakulni a városközpont körül a második urbanizációs gyűrű; valamint az M7-es út mentén teljesen közművesítetlen területeken, szántóföldek felszabdolásával, bármiféle esztétikai törekvés nélkül zajlottak építkezések, melyek szintén megoldandó feladatként jelentkeztek.⁸²

Az Országos Vízügyi Hivatal első nagy partszabályozási terve volt a siófoki partvédőmű létrehozása a parterózió, mocsarasodás és vízínövények megtelepedésének visszaszorítására, mely beruházás a BKFP rangsorában is kiemelt helyen szerepelt.⁸³ A szabályozási és feltöltési munkák 1968-ban vették kezdetüket a város keleti részén, az első ütemben 4 km hosszú partszakasz készült el. A területfelhasználás elveként úgy határoztak, hogy a parton közvetlenül egy 25-30 m széles közterületi, szabadstrandként is használható sáv húzódjon, nagyjából 200 m-enként vízrejutást biztosító sétányokkal.⁸⁴

c) Siófok szállodaépítészete

Férőhelyszámokat tekintve a város élen járt, 1974-es adatok alapján az itt található 18 SZOT-üdülő 4000 ággyal várta a vendégeket, ezen kívül 251 vállalati és 3100 magánnyaralóban 20 000 nyaralni vágyó kaphatott helyet. A fizetővendéglátásban 8-10 000, szállodában 2000, kempingben 5000 férőhely fogadta a városba érkezőket; ekkor a város lakosságának 47%-a élt az idegenforgalomból.⁸⁵ Siófok egyébként már a '60-as évek fejlesztései előtt is közkedvelt úti cél volt, első szállodái, a Sió és a Hullám 1893-ban nyíltak meg, majd 1945 után üdülőként, 2001-től pedig oktatási céllal működtek.⁸⁶

A település népszerűsége az 1956-ot követő, turizmust pártoló politikával tovább nőtt, s a város keleti részén, az Aranyparton, a szállodaépítésekre szolgáló kiemelt beruházásoknak

---

⁸¹ A város egyes részeire külön-külön a '60-as években már kidolgozták a részletes rendezési tervet, az üdülőközponttét például Polónyi Károly és Czigler Endre készítette el. (Wettstein, 2018, melléklet p. 65)

⁸² Kádár 1974

⁸³ Somogyi Néplap 1970. augusztus, Lajos Géza: Visszahódítják a partot a Balatontól

⁸⁴ Szappanos, 1974

⁸⁵ Kádár, 1974

⁸⁶ http://hellosiofok.hu/assets/pdf/kiadvanyok/Si%C3%B3fok_City_Guide_2020.pdf

köszönhetően „korszerű idényszállók” épülhettek.⁸⁷ Az első ötéves terv időszakában elkészült a Vénusz és a Napfény Szálló, valamint a Polónyi Károly és Czigler Endre tervei alapján épült szállodasor első három tagja, a Balaton, a Lidó és a Hungária Szálló - velük összesen 900 férőhellyel nött Siófok szállodai kapacitása. A szállodasort lezáró toronyszálló, a Európa Hotel 1966-os megnyitásával további 300 férőhely várta az üdülni vágyókat.⁸⁸ A város szállodáit a '60-as évektől a déli parton működő Pannónia Szálloda és Vendéglátó Vállalat üzemeltette.⁸⁹

6. Szállodaépítés, Siófok (Fortepan / Bauer Sándor)

A létrejött üdülőtelepek az ösközség főutcás szerkezetétől élesen eltérő struktúrával rendelkeznek: a vízparttal párhuzamosan szerkesztve, szabályos „rácsként” terülnek el. Ebbe a rendszerbe illeszkednek a '60-as, '70-es évek szállodái is.⁹⁰

Az 1961-ben, Földesi Lajos tervei alapján,⁹¹ elsőként megépült Vénusz Szálló 120 új férőhelyet biztosított, tetején pedig napozóteraszt alakítottak ki.⁹² A földszint + kétszintes

⁸⁷ A siófoki szállodaépítések miatt az Építésügyi Minisztériuma Somogy Megyei Építőipari Vállalatnál 12 más munkát leállított, hogy megfelelően összpontosulhassanak az erőforrások (Somogyi Néplap, 1964. július „Hová összpontosítja erőit megyén építőipara?”)

⁸⁸ Somogyi Néplap, 1966 február „Megváltozott, megszépült a Balaton-part arculata”

⁸⁹ Wettstein 2018, melléklet, p. 61

⁹⁰ Wettstein 2018, p. 28, 60

⁹¹ <http://www.balatoniepitestet.hu/epueletek/siofokvenus.html>

⁹² Somogyi Néplap, 1961. június „Helyszíni szemle a Balaton-parton”

épület egy partra merőleges utcában helyezkedik el. Ezt követte 1962-ben a Csángó András által tervezett, hajóállomás melletti telken megépült Napfény Szálló. A beruházó igényei alapján, kisgyermekes családok elszállásolása érdekében négyfős szobaegységeket alakítottak ki, melyből két ágy fix, a másik kettő pedig összecukható lábai segítségével könnyen tárolható volt. A függőfolyosós épület teljes földszintjén üzletek kaptak helyet, kikötő felőli falát pedig Simó József mázas kerámiakompozíciójával díszítették.⁹³

7. A siófoki szállodasort hirdető neonok (Fortepan / Bojár Sándor)

1962-ben módosításra került a második ötéves terv: az előzetesen meghatározott 1450 helyről 1156-ra csökkentették a teljesítendő férőhelyszámot. Az így felszabaduló források lehetővé tették az aranyparti szállodakomplexum létrejöttét.⁹⁴ A partmenti szállodasor első három tagja, a Balaton, a Lidó és a Hungária azonos koncepciót követett, vasbeton lábakra állítva biztosította a rálátást a vízre.⁹⁵ A középfolyosós szervezésű épületek a tóra merőlegesen helyezkednek el, így a balatoni panoráma – csökkentett mértékben – de egyenlő arányban biztosított minden szoba számára.⁹⁶ Az épületekben több kortárs művész alkotásai díszítik a

⁹³ Magyar Építőművészet, 1962/3, p. 31 Üdülőszálló, Siófok

⁹⁴ Wettstein 2018, melléklet, p. 63

⁹⁵ Lánosz 1966

⁹⁶ Farkas 1965

felületeket, melyeket Lánosz Sándor az 1966-ban, Művészet című folyóiratban megjelent cikke részletesen bemutat. A hatemelet magas, 138 szobás Balaton Szálló 1962. július 2-án fogadta első vendégeit. Érdekesség vele kapcsolatban, hogy rekordgyorsasággal – a téli időkiesést nem számítva – fél év alatt építették fel.⁹⁷ Az épületcsoport részét képezi az Európa és Hungária között, önálló tömegként kialakított Éden bár, a korszak egyik leghíresebb éjszakai szórakozóhelye a Balaton partján.⁹⁸

8. Az Európa Szálló éjjel (Fortepan / Bojár Sándor)

---

⁹⁷ Somogyi Néplap 1962. június „Építőiparunk szenzációja a Balaton Szálloda – Fesztiválmozsi – Üdülőközpont”

⁹⁸ Pupli 2016, p. 28-29

Az Európa Szálló, a szállodasort „*felkiáltójelként*”⁹⁹ lezáró épület 1966. június 21-én nyílt meg a közönség számára. Az épület maga 13 emeletével ekkor az ország legmagasabb szállodájának számított, benne 155 szoba kapott helyet. Az emeletek halljának főfalát a Derkovits Gyula alkotóműhely munkáival ékesítették, melyek egy-egy európai főváros stilizált képét ábrázolják.¹⁰⁰ A szállónak magasságát tekintve még napjainkban sem akad kihívója az Aranyparton.

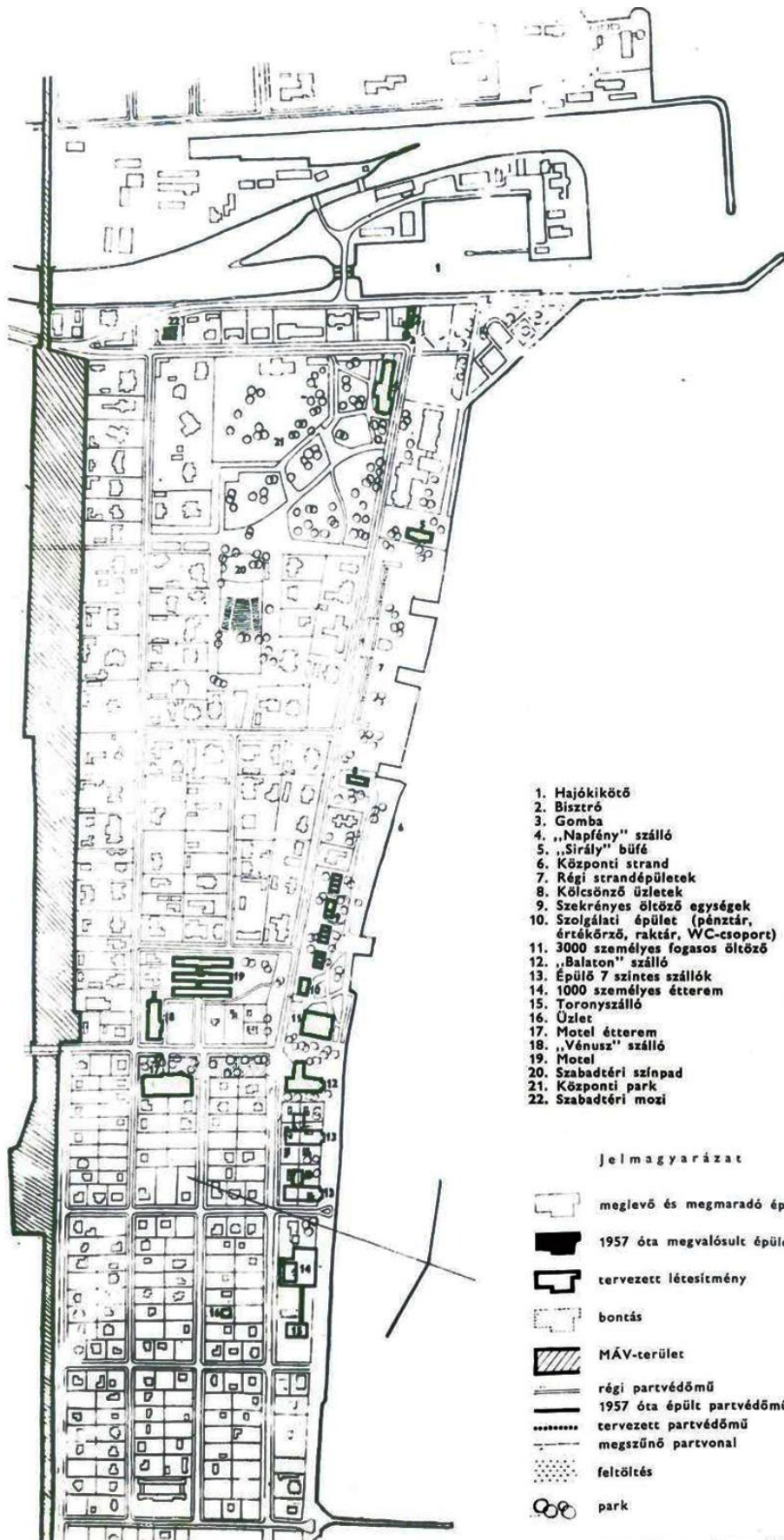

9. Az Aranypart látképe a mólóról (saját fotó)

---

⁹⁹ Lánecz 1966

¹⁰⁰ Somogyi Néplap, 1966. június, Nagy József: Kilenc világváros a falakon

1. Hajó kikötő
2. Bistró
3. Gomba
4. „Napfény” szálló
5. „Sirály” büfé
6. Központi strand
7. Régi strandépületek
8. Kölcsönző üzletek
9. Szekrényes öltöző egységek
10. Szolgálati épület (pénztár, értéktároló, raktár, WC-csoport)
11. 3000 személyes fogasos öltöző
12. „Balaton” szálló
13. Épülő 7 szintes szállók
14. 1000 személyes étterem
15. Toronyszálló
16. Üzlet
17. Motel étterem
18. „Vénusz” szálló
19. Motel
20. Szabadtéri színpad
21. Központi park
22. Szabadtéri mozi

Jelmagyarázat

- meglevő és megmaradó épület
- 1957 óta megvalósult épület
- tervezett létesítmény
- bontás
- MÁV-terület
- régi partvédőmű
- 1957 óta épült partvédőmű
- tervezett partvédőmű
- megszűnő partvonal
- feltöltés
- park

Terv.: Polónyi Károly (IPARTERV)—Czigler Endre (VÁTERV)

Fenti jelmagyarázat a cikkben közölt összes beépítési tervre vonatkozik

10. Siófok, üdülőközpont (Magyar Építőművészet, 1963/5 p. 20 „Siófok üdülőközpont”)

Siófok nyugati partszakaszán, az Ezüstparton található a „szervezett üdültetés területi bázisa”.¹⁰¹ A Márton István (LAKÓTERV) vezette építészcsoport tervei alapján felépült SZOT üdülőkomplexum első üdülőjét 1965 májusában adták át.¹⁰² A Balatontól feltöltéssel visszanyert szakaszon az Aranyparthoz hasonló területfelhasználás jelent meg: 500 fm strandolást biztosító sétány került kialakításra. A vízpart fejlesztésére egységes beépítési és építészeti tervek készültek: az épületek homlokzati kialakítása, magasságuk változásának ritmusa, a tömbök száma és az elhelyezkedésük mind arra törekedett, hogy az Ezüstpart homogén képet nyújtson. A komplexumot három háromemeletes épület és egy toronyszálló alkotta (a komplexum 1983-ban még egy nyolcemeletes épülettel bővült), összesen 1000 fő elszállásolására volt alkalmas.¹⁰³ A toronyszálló nagyvállalatok és a SZOT szimbiózisában épült fel; erre azért volt szükség, mert a SZOT-nak önmagában nem lett volt meg a kellő anyagi forrása egy reprezentatív szálló felépítésére, míg a nagyvállalatoknak a SZOT-tal való együttműködés révén nyílt csak lehetőségük gazdaságosabb építkezésre.¹⁰⁴

11. SZOT Ezüstpart üdülő, II., III. és IV. épület (Fortepan / Lechner Nonprofit Kft Dokumentációs Központ)

¹⁰¹ Szappanos 1974

¹⁰² Magyar Építőművészet, 1965/6, p15-18 Nemzetközi Újságíró Szövetség üdülőszállója, Balatonszéplak

¹⁰³ <http://fototar.lechnerkozpont.hu/foto/882>

¹⁰⁴ Somogyi Néplap 1979. augusztus „Tízemeletes SZOT toronyszálló nyílik”

Az épületek tetején napozótető, szintenként közösségi helyiségek kaptak helyet, a családi nyaralásokhoz alkalmazkodva egyes szobaegységek pedig összenyitható módon készültek. Az épületek mind saját portával rendelkeztek, a vendégeket park és strand fogadta a szállodák területén. A toronyszálló előtt kapott helyet Marton László 1970-ben felavatott Niké szobra,¹⁰⁵ mely még ma is megtekinthető.

A SZOT Ezüstpart üdülőegyüttes tervezése és kivitelezése párhuzamosan futott a Magyar Újságírók Országos Szövetségének üdülőjével, és a hozzá tartozó 500 személyes étteremmel.¹⁰⁶ A saját vendégkör – újságírók – részére épült, önálló stranddal rendelkező, partmenti épület két- és háromfős szobákkal készült, a hozzájuk tartozó loggiák a homlokzat vízszintes osztását eredményezik.¹⁰⁷ Az üdülőegyüttes részeként épült, sci-fi-hangulatot megidéző Orion bár 1969-ben nyitotta meg kapuit a vendégek előtt, s rövid úton a déli part egyik legkülönlegesebb, zártkörűen működő szórakozóhelyévé vált.¹⁰⁸ A MÚOSZ-üdülő léptékéhez hasonló méretekkel épült meg a Nehézipari Minisztérium széplaki üdülője.¹⁰⁹ Az Ezüstpart elsőként elkészült üdülőjeként 100 fő elhelyezésére volt alkalmas.¹¹⁰

12. Orion bár (Fortepan / Pálfi András)

¹⁰⁵ <http://fototar.lechnerkozpont.hu/foto/882>

¹⁰⁶ uo.

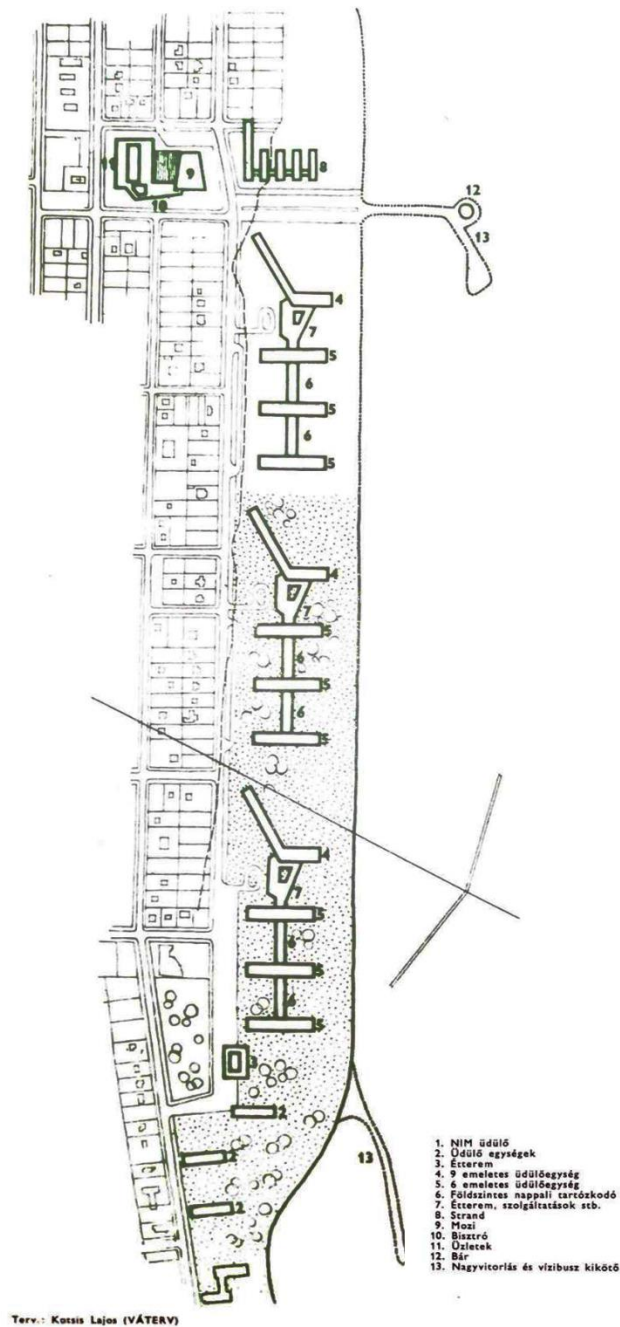
¹⁰⁷ Mányoky 1968; Magyar Építőművészet, 1965/6, p15-18 Nemzetközi Újságíró Szövetség üdülőszállója, Balatonszéplak

¹⁰⁸ Pupli 2016, p. 24-25

¹⁰⁹ Somogyi Néplap, 1966 február „Megváltozott, megszépült a Balaton-part arculata”

¹¹⁰ Magyar Építőművészet, 1963/5 p26 „Széplak, Ezüstpart”

13. Siófok, Ezüstpart (Magyar Építőművészet, 1963/5 p. 26 „Széplak, Ezüstpart”)

Siófok Ezüstpart szállodaépületeinek egy részét mára elbontották, másokat a felismerhetetlenségig átalakítottak. A parton csak a Hotel Ezüstpart áll még utolsó bástyaként várva, hogy eredeti formájában felújítsák.¹¹¹ Ezzel szemben az Aranypart szállodasora komolyabb veszteség nélkül vészelt át az elmúlt ötven évet. Habár a földszintjük egytől egyig beépült, ezt leszámítva őrzik még eredeti karakterüket, és nem estek át nagyobb átalakításon.

¹¹¹ Wettstein 2020

d) ...és Siófok mindenkié?

A már korábban említett, egész Balatonra vonatkozó állításokkal erős párhuzam figyelhető meg Siófok vizsgálatában is. Újból megerősítést nyert a megállapítás, miszerint a balatoni üdülésből minden eddiginél szélesebb körben részesedhetett a társadalom. Valóban a szállások széles palettája (SZOT és vállalati üdülők, nyaralók, fizetővendéglátás, kemping, szállodák) várta a városba érkezőket; fontos azonban megjegyezni, hogy a magyar nyaralni vágyók a választás során nem a teljes skálán mozogtak.

Míg az Ezüstpart mint a szervezett üdültetés bázisa az átlag magyar polgárok számára elérhető úticélként jelent meg, az Aranypart nemzetközi színvonalú szállodái árviszonyaik miatt többnyire nem voltak hozzáférhetőek a szocialista relációból érkező vendégek számára, megmaradtak a tehetősebbek, de leginkább a tőkés országokból érkezők használatára – pontosan úgy, ahogy eredetileg is szánták őket. Tehát a „Balaton mindenkié” Siófok esetében is érvényre jut, de a magyar társadalom számára csak korlátozott mértékben.

14. Siófok térképe (saját szerkesztésű kép)

IV. Visszatekintés - '60-as, '70-es évek szállodaépítészetének értékelése napjainkban

a) A módszertanról

A kutatás során nem csak a múlt feldolgozása, de a jelenkor örökséghez való viszonya is érdekelt. A '60-as, '70-es évek szállodaépítészetéhez fűződő érzelmek felderítésére a kérdőívezés módszerét választottam, melyet a járványhelyzetre való tekintettel online formában valósítottam meg. Fontos rögzíteni, hogy ez a típusú online kérdéssor épületekről alkotott vélemény kapcsán egy tökéletlen módszertan, több hibával is rendelkezik. Egyfelől, a válaszadók körét egy az egyben meghatározza az internethasználók köre, ebből kifolyólag kérdéseim nem tudtak a korosztályok olyan széles spektrumához eljutni, mintha a személyesen tettem volna fel őket. Másfelől, mivel az épületeket a kitöltőknek képek alapján kellett megítélniük, sok esetben hiányzik a vélemény mögül a személyes tapasztalat, így a kérdőív a megkérdezettek egy részénél csak a fotók által keltett benyomások feltérképezésére volt alkalmas.

A kérdőívet online, a Facebook segítségével igyekeztem minél több emberhez eljuttatni. A kérdések összeállításakor két csoportot céloztam meg. Az egyik csoportot a helyiek alkották, részvételüket azért ítéltam relevánsnak, mert ők azok a személyek, akik a többiekkel szemben az év minden napján szembe találkozhatnak a vizsgált korszak szállodaépítészetének örökségével. A másik csoport – mindenki más – véleménye szintén nem elhanyagolható, hiszen a turisztikai célú épületeknél fontos a vendégek megítélése. A kérdőívvel 206 főt sikerült elérnem, ebből 79-en siófoki lakosok, 127-en más településeken élnek. A helyiekkel siófoki Facebook-csoportokban sikerült kapcsolatba lépnem, míg a többiekhez elsősorban ismerőseimen keresztül juttattam el az online kitölthető űrlapot.

A kérdések összeállításakor két kérdéscsoportot különböztettem meg. A kérdőív első része specifikusan változott az alapján, hogy a kitöltő hová valósi, míg a második fele mindenki számára ugyanazokat a kérdéseket tartalmazta.

Siófoki kitöltőknél az alapvető demográfiai adatok begyűjtésén túl érdekesnek találtam felmérni, hogy az adott személy milyen érzelmeket táplál a turizmus iránt, részesedik-e általa valamilyen előnyben, pl. munkavállalás, szobakiadás révén. Ezeken kívül a felmérés értelmezéshez elengedhetetlen elemnek véltem azt az információt is, hogy az adott kitöltő hány

éve él Siófokon – mivel az életkoron túl ez is jelentősen befolyásolhatja a korszakkal és építészetével kapcsolatos érzelmeket.

Azok számára, akik nem Siófokon élnek, szintén tettem fel turizmusra vonatkozó kérdéseket: nekik az általam megadott szempontokat kellett értékelni aszerint, mennyire találják fontosnak vagy elhanyagolhatónak őket a balatoni szállodaválasztás során. A következők értékelését kértem tőlük: parthoz való közelség, épület külseje, hangulatos belső terek, szolgáltatások, korszerűség, árak, családias légkör, városközpont-hoz való közelség, saját strand, közelben lévő vendéglátóipari egységek. Ezek közül a tényezők közül némelyekkel a vizsgált korszak szállodái is rendelkeznek. A kérdéssel a célom az volt, hogy a beérkező válaszok alapján értékelni tudjam: mennyire felelnek meg a '60-as, '70-es évek hotelépületei a mai kor elvárásainak?

15. Képszeállítás a vizsgált időszak szállodairól a kérdőívhez (saját összeállítás, képek forrása: fototar.lechnerkozpont.hu / fortepan.hu)

A kérdőív második felében az oldalt látható képet mutattam a kitöltőknek, majd az ezalapján ébredt benyomásaikat térképeztem fel az alábbi kérdések mentén:

○ *Járt már a képen látható, Siófok Aranyparton és Ezüstparton található szállodaépületek valamelyikében?* Erre a kérdésre szűrőfeltételként tekintettem, hiszen eltérően gondolkozhat az épületről az, aki csak kívülről látta és az, aki akár alaposabban is ismeri.

Az épület megítéléséről – korábban tapasztalva, hogy a kitöltők jelentős része nem szereti hosszasan megfogalmazni a véleményét - eldöntendő kérdésekben faggatóztam.

○ *A képeket látván mit érez az épületekkel kapcsolatban?* A válaszlehetőségeket a mindenki számára

egyszerűen eldönthető *Tetszik / Nem tetszik / Nem tudom megítélni* skála adta. Ez a kérdés az épületekkel kapcsolatos közvetlen érzelmeket monitorizálta.

○ *Ön mit gondol az épületek léptékéről? Válaszlehetőségek: Méretükkel illeszkednek a városba. / Méretükkel nem illeszkednek a városba. / Nem tudom megítélni.*

○ *Ön mit gondol az épületek és környezetük viszonyáról? Válaszlehetőségek: Az épületek külsejükkel illeszkednek a környezetükbe. / Az épületek külsejükkel nem illeszkednek a környezetükbe. / Nem tudom megítélni.*

Izgalmasnak tekintetem ezt a két kérdést annak ismeretében, hogy a Balatoni Regionális Terv szellemisége alapján a képen mutatott épületek egy része koncepciójából fakadóan „*csak kellő tapintattal érinti a természetet*”, ezáltal illeszkedni is szeretne a környezetébe. A kérdőívvezés során a kitöltések maximalizálása érdekében nem tehettem meg, hogy a szállodákat a két évtizeden belül tovább szálazzam (ami további érdekes statisztikák alapját adhatta volna), azonban a felvetést a feltett formában is mérvadónak tartom.

○ *Változtatna valamit a meglévő épületeken? Igen / Nem*

○ *Ha az előző kérdésre igennel felelt, mit változtatna?*

A változtatásra irányuló résszel azt szerettem volna megtudni, mi a lakosság és nyaralók szemszögéből az épületek elsődleges problémája, mi okozhat negatív érzelmeket velük kapcsolatban.

○ *Ön szerint fontos részét képezik Siófoknak a fenti képen látható épületek? Igen / Nem*

A korszak szállodaépítészetére vonatkozó szakaszt ezzel zártam. Hipotézisem, hogy a dolgozat fókuszába helyezett, '60-as, '70-es években épült szállodák vegyes megítélésük ellenére is fontos részét képezik a balatoni településeknek, még napjainkban is.

A kérdőív legutolsó egysége három kérdésben – immár képek nélkül - napjaink szállodáira vonatkozóan várja a felelteket. A kérdésekhez a korábbival megegyező válaszlehetőségeket társítottam.

○ *Ön mit érez a napjainkban Siófokon épülő szállodákkal kapcsolatban?*

○ *Ön mit gondol a napjainkban Siófokon épülő szállodák léptékéről?*

○ *Ön mit gondol a napjainkban Siófokon épülő szállodák és a környezetük viszonyáról?*

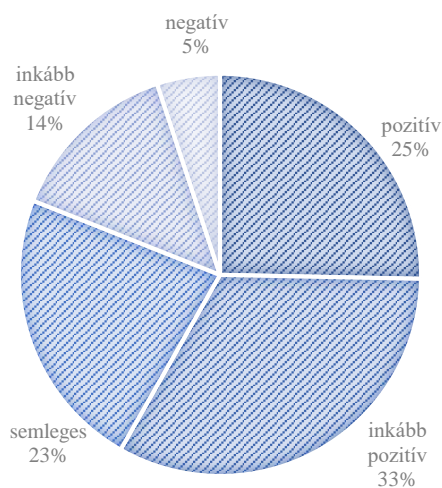
Mivel a dolgozatomnak nem célja napjaink siófoki szállodáinak elemzése, ezekkel a kérdésekkel mindössze annyi volt a szándékom, hogy megtudjam, esetleges negatív válaszok

esetén mekkora részben felel ezért a korszak építészeti karaktere, és mekkora részben okozza a tömegesen felépülő szállodák iránti ellenszenv.

b) Kérdőív kiértékelése

A kérdőív eredményeinek elemzésekor végig külön kezelem a helybéli és nem helybéli kitöltőket. Ennek oka, hogy a siófoki lakosság sok kérdésben merőben másképp gondolkozik más települések lakóinál, a korábban már említett alapvetésből kifolyólag: ők azok, akik valójában együtt élnek ezekkel az épületekkel.

Helyiként milyen érzelmek fűzik a balatoni turizmushoz?

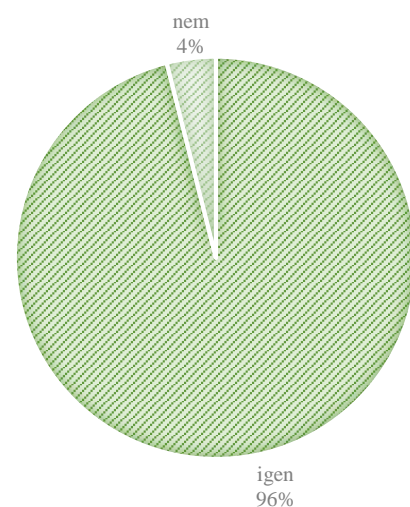
16. Diagram – Helyiként milyen érzelmek fűzik a balatoni turizmushoz?

A siófoki kitöltők (79 fő) balatoni turizmushoz való viszonyulása a mellékelt diagramon látható. A turizmushoz fűződő érdekltség kevésbé bizonyult meghatározónak a válaszadáskor, mint előzetesen feltételeztem; kiugró eredményt ezzel kapcsolatban nem hoztak a szűréseim. A begyűjtött adatok alapján továbbá megállapítható, hogy az idegenforgalommal kapcsolatos érzelmeket hangsúlyosan nem befolyásolja, ki milyen régóta lakik a városban - bár érdekességként megemlítem, hogy a 15-25 éve Siófokon élők jelölték legnagyobb arányban a negatív érzelmeket.

A nem helyiek a siófoki szállodákkal valószínűsíthetően inkább potenciális használói viszonyban állnak.

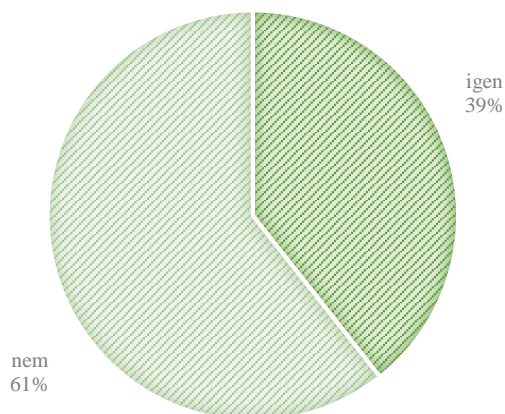
A jobb oldalon található diagram megmutatja, hogy a megkérdezettek közül majdnem mindenki járt már a városban. Mindenképp tisztázandó, hogy ez nem vonja maga után, hogy a '60-as, '70-es években épült siófoki szállodákat is ismerik; ezért volt kiemelt fontosságú a képesszeállítás, valamint a rendelkezésre álló „nem tudom megítélni” válaszlehetőség.

Ön járt már Siófokon?

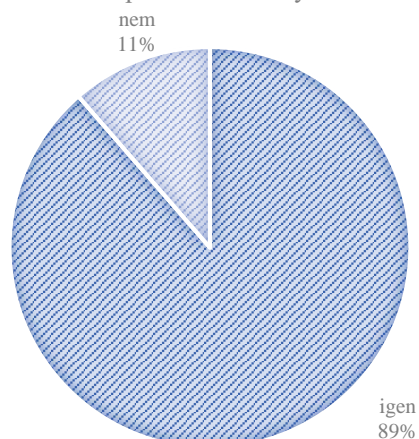
17. Diagram – Ön járt már Siófokon?

Járt már a képen látható, Siófok Aranyparton és Ezüstparton található szállodaépületek valamelyikében?

helyi válaszok

Járt már a képen látható, Siófok Aranyparton és Ezüstparton található szállodaépületek valamelyikében?

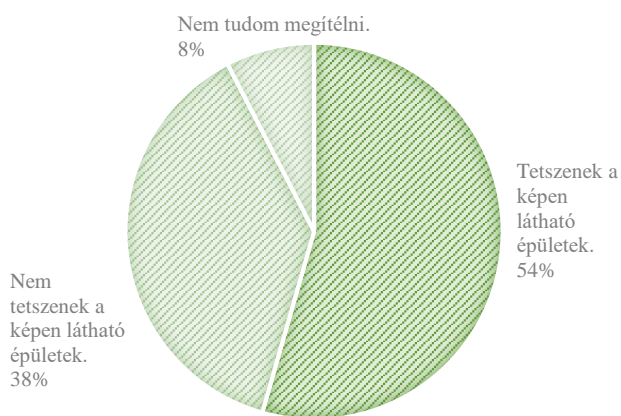

nem helyi válaszok

18-19. Diagram – Járt már a képen látható, Siófok Aranyparton és Ezüstparton található szállodaépületek egyikében?

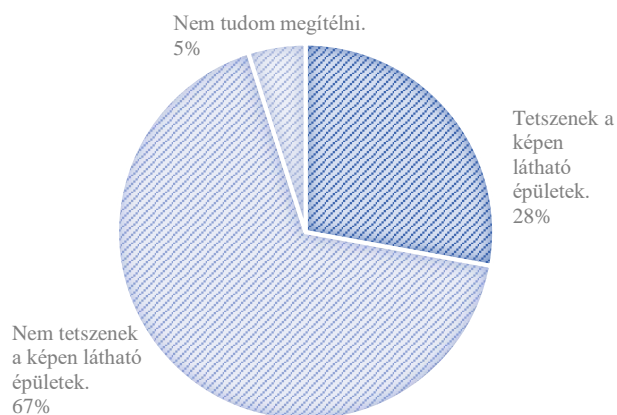
A siófokiak majdnem 90%-os arányban jártak már a szállodák valamelyikében, de a más településeken élőknek is több, mint a harmada jelölte az *igen* választ. A helyi lakosság viszonyában a *nem* válasz szinte elenyésző, a 79-ből mindössze 9, mely a korcsoportok között és vendéglátói érdekeltség vizsgálata mellett is egyenlő arányban oszlik el. Korosztályos összefüggésben a nem helybéliek által adott válaszokhoz elmondható, hogy míg a 65 év feletti, 45 és 65, valamint 30 és 45 év közötti korosztályoknál ugyan egyre csökkenő mértékben, de az *igen* válaszok vannak többségben, a 18-30 éves korosztálynál ez éles fordulatot vesz, és túlsúlyba kerülnek azok, akik még nem jártak az épületekben.

A képeket látván mit érez az épületekkel kapcsolatban?

helyi válaszok

A képeket látván mit érez az épületekkel kapcsolatban?

nem helyi válaszok

20-21. Diagram – A képeket látván mit érez az épületekkel kapcsolatban?

A két diagram érdekes különbségekre mutat rá. Egyrészt látható, hogy míg a helyiek több, mint fele rokonszenvesnek tartja az épületeket, ezzel szemben más a településeken élőknel az arányok pontosan fordítva jelennek meg. Másrészt, további szűrések segítségével kimutatható, hogy a siófokiakat vizsgálva azok, akik jártak az épületekben, nagyobb számban nyilatkoztak pozitívan velük kapcsolatban; nem helyieknél ez az arány is fordítva jelentkezik – akik jártak valamelyik szállóban, nagyobb számban választották a „nem tetszik” lehetőséget.

A következő két táblázat a válaszadók preferenciáit mutatja be aszerint csoportosítva, hogyan értékelték a napjainkban és a '60-as, '70-es években épült siófoki szállodákat. A mai hotelekhez nem mellékeltem a kérdőívben képet, ezért érthetően jelentősebb a bizonytalanság a megítélésükben a nem siófoki lakosok részéről. Ha megnézzük a két táblázatot, leolvasható: a siófoki lakosság legnagyobb számban azt válaszolta, mindkét korszak szállodái egyaránt tetszenek neki; ezt követi 15 és 15 fővel azok halmaza, akiknek napjaink szállodái nem tetszenek, viszont a '60-as, '70-es éveké igen, valamint akiknek egyik sem nyerte el a tetszését. Más települések lakói esetében az arányok itt is eltérnek. Nem hangsúlyosan, de legmagasabb számban vannak azok, akik napjaink szállodáit nem tudják megítélni, viszont biztosan nem tetszenek nekik a vizsgált korszakban épültek sem; majd azok, akiknek napjaink szállodaépítészete elnyerte tetszését, viszont a '60-as, '70-es éveké nem.

A képeket látván mit érez az épületekkel kapcsolatban?

		helyiek			nem helyiek				
		összesen: 79 fő		napjainkban épülő siófoki szállodák		összesen: 127 fő		napjainkban épülő siófoki szállodák	
		Tetszik	Nem tetszik	Nem tudom megítélni	Tetszik	Nem tetszik	Nem tudom megítélni		
'60-as, '70-es években épülő siófoki szállodák	Tetszik	24	15	4	'60-as, '70-es években épülő siófoki szállodák	Tetszik	12	8	14
	Nem tetszik	13	15	2		Nem tetszik	34	13	35
	Nem tudom megítélni	4	0	2		Nem tudom megítélni	8	1	2

22-23. Táblázat – Válaszadók preferenciái a '60-as, '70-es évek és napjaink bontásában - A képeket látván mit érez az épületekkel kapcsolatban?

helyi válaszok

nem helyi válaszok

24-25. (fent) Diagram – Ön mit gondol az épületek léptékéről? **26-27.** (lent) Diagram – Ön mit gondol az épületek és környezetük viszonyáról?

A korábban kirajzolódott véleménykülönbség még élesebben kiütözik az épületek léptékével kapcsolatban. Míg a siófokiak háromnegyede azt vallja, az épületek léptékükkel illeszkednek a városba, a nem helyieknél ez az arány csak egyharmados. Az épületek külseje iránt már a helybeliek sincsenek annyira elköteleződve, itt az eddigiekhez képest a két csoport válasza közelíteni látszanak.

Ha a korábbi táblázatokhoz hasonlóan szétbontjuk a napjainkra és '60-as, '70-es évekre visszajelzett preferenciákat, megállapítható, hogy siófokiak esetében az itt kapott számok megoszlása inkább korrelál *A képeket látván mit érez az épületekkel kapcsolatban?* kérdésre

beérkezettekével (azzal a különbséggel, hogy a mai szállodák léptékét többen értékelték negatívan). Nem úgy más települések lakosainál, ahol mind a két kérdésnél kiugróan értéket generálnak azok, akik a mai szállodák léptékét nem tudják megítélni, ám a '60-as, '70-es években épültek nem tetszenek nekik.

Ön mit gondol az épületek léptékéről?

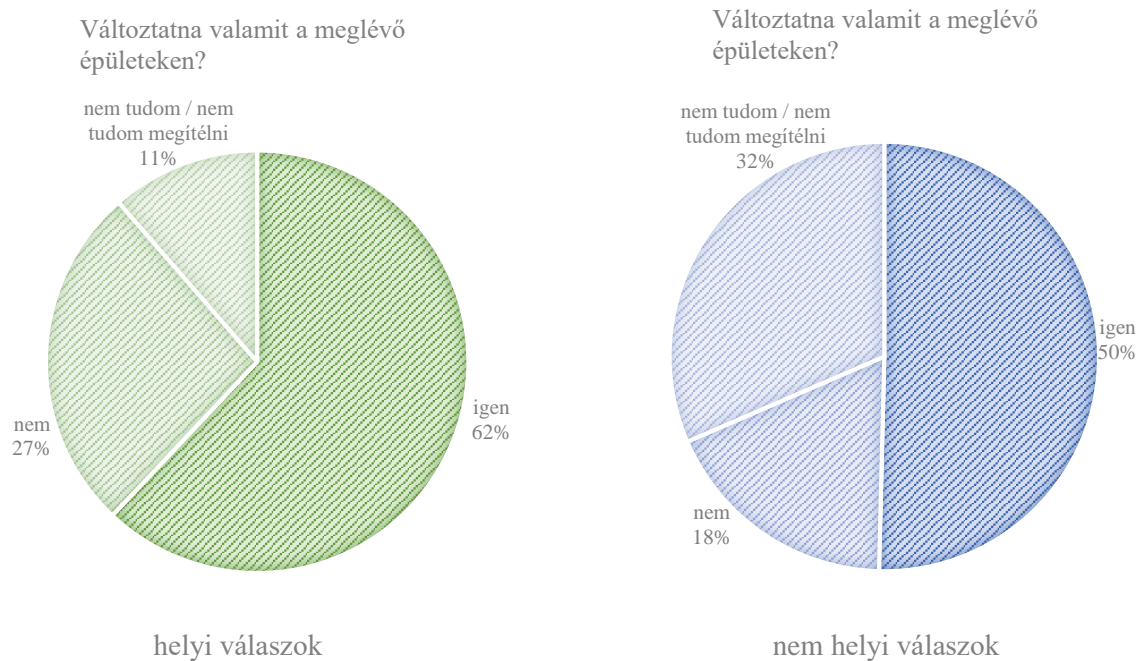
		helyiek			nem helyiek				
		napjainkban épülő síófoki szállodák			napjainkban épülő síófoki szállodák				
összesen: 79 fő		Illesz- kednek	Nem illesz- kednek	Nem tudom megítélni	összesen: 127 fő		Nem tudom megítélni		
'60-as, '70-es években épülő síófoki szállodák	Illesz- kednek	28	25	6	'60-as, '70-es években épülő síófoki szállodák	Illesz- kednek	19	8	14
	Nem illesz- kednek	3	17	0		Nem illesz- kednek	18	17	28
	Nem tudom megítélni	0	2	1		Nem tudom megítélni	5	4	14

Ön mit gondol az épületek és környezetük viszonyáról?

		helyiek			nem helyiek				
		napjainkban épülő síófoki szállodák			napjainkban épülő síófoki szállodák				
összesen: 79 fő		Illesz- kednek	Nem illesz- kednek	Nem tudom megítélni	összesen: 127 fő		Nem tudom megítélni		
'60-as, '70-es években épülő síófoki szállodák	Illesz- kednek	20	12	3	'60-as, '70-es években épülő síófoki szállodák	Illesz- kednek	11	6	8
	Nem illesz- kednek	19	17	4		Nem illesz- kednek	29	20	42
	Nem tudom megítélni	3	1	0		Nem tudom megítélni	5	2	4

28-29. (fent) Táblázat – Válaszadók preferenciái a '60-as, '70-es évek és napjaink bontásában - Ön mit gondol az épületek léptékéről?; **30-31.** (lent) Táblázat – Válaszadók preferenciái a '60-as, '70-es évek és napjaink bontásában – Ön mit gondol az épületek és környezetük viszonyáról?

Összefüggés figyelhető meg a kérdéssor elején adott „*Nem tetszenek a képen látható épületek*” válaszok és az itt megjelenő értékelések között. Siófokiak esetében a 30 nemtetszést kifejező válasznál, 15-ször jelent meg a „*Méretükkel nem illeszkednek a városba.*” és 27-szer a „*Az épületek külsejükkel nem illeszkednek a környezetükbe.*” kritika is. Nem helybélieknél a léptékre vonatkozóan ez 82-ből 49, a környezettel való kapcsolat tekintetében pedig 70 válasznál fordult elő. Mindez arra enged következtetni, hogy a két kérdés rátapintott a mai emberek elsődleges problémáira a '60-as, '70-es évek szállodásit illetően.

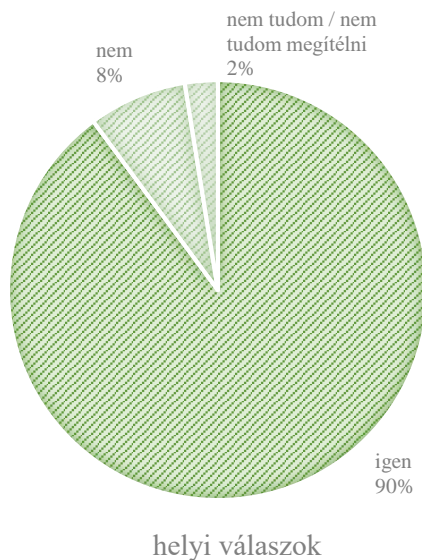

32-33. Diagram – Változtatna valamit a meglévő épületeken?

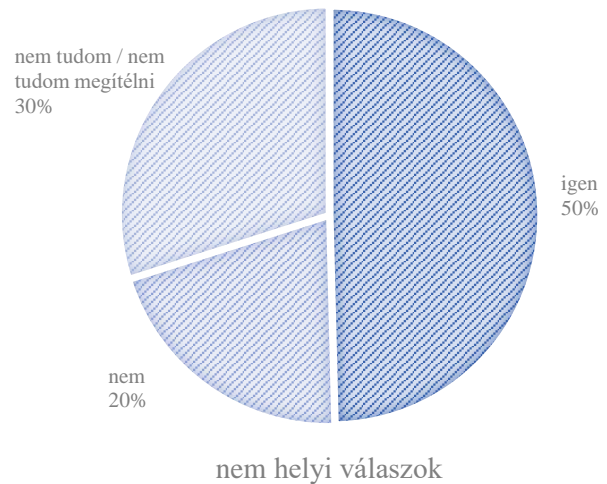
A változtatás iránti igény mindkét csoportban jelentős mértékben felmerült. A kérdés után lehetőséget adtam egy mezőben a konkrét javaslattételre, miképp változtatna az adott kitöltő az épületeken. Erre nem volt kötelező válaszolni, ennek ellenére többen is megfogalmaztak észrevételeket. A leggyakoribb a felújítás igénye, mindkét csoportnál ez volt a legnagyobb számban előforduló visszajelzés. Az épület karakterével kapcsolatban többen szorgalmazták a homlokzatok átalakítását, a „modernizálást”, valamint a tömörszerű tömegformálás feloldását. A környezettel való harmonikusabb kapcsolat kérdése csak a nem siófoki lakosok esetében merült fel - ez kiegészíti a korábbi, *Ön mit gondol az épületek és környezetük viszonyáról?* kérdésre adott válaszokat. A siófoki kitöltők feleletei között többször megjelenik a zöldtető kialakítása, terület zöldítése. Alacsonyabb számban, de felvetődik a szintszámcsökkentés is, ám a bontás igényét egyértelmű válaszként mindkét csoportban csak 3-3 fő fogalmazta meg.

A bejövő adatok további elemzésével látszik: annak ellenére, hogy valakinek tetszenek az épületek, ettől függetlenül is szívesen módosítana rajta – ez siófokiaknál 43-ból 19, nem helyieknél pedig 34-ből 6 esetben fordult elő.

Ön szerint fontos részét képezik Siófoknak a fenti képen látható épületek?

Ön szerint fontos részét képezik Siófoknak a fenti képen látható épületek?

34-35. Diagram – Ön szerint fontos részét képezik Siófoknak a fenti képen látható épületek?

Hipotézisem igazolja, hogy a siófoki válaszadók 90%-a tartja a '60-as, '70-es években épült szállodákat a város fontos tartozékainak. A 71 *igennel* válaszolóból 23 fő volt, aki a korábbiakban úgy nyilatkozott, nem tetszenek neki az épületek. Hasonló tendencia mutatkozik a nem helyiek viszonylatában is, ahol a kitöltők fele tartja fontosnak ezeket az épületeket, ebből a 63 főből 37 jelölte korábban nemtetszést.

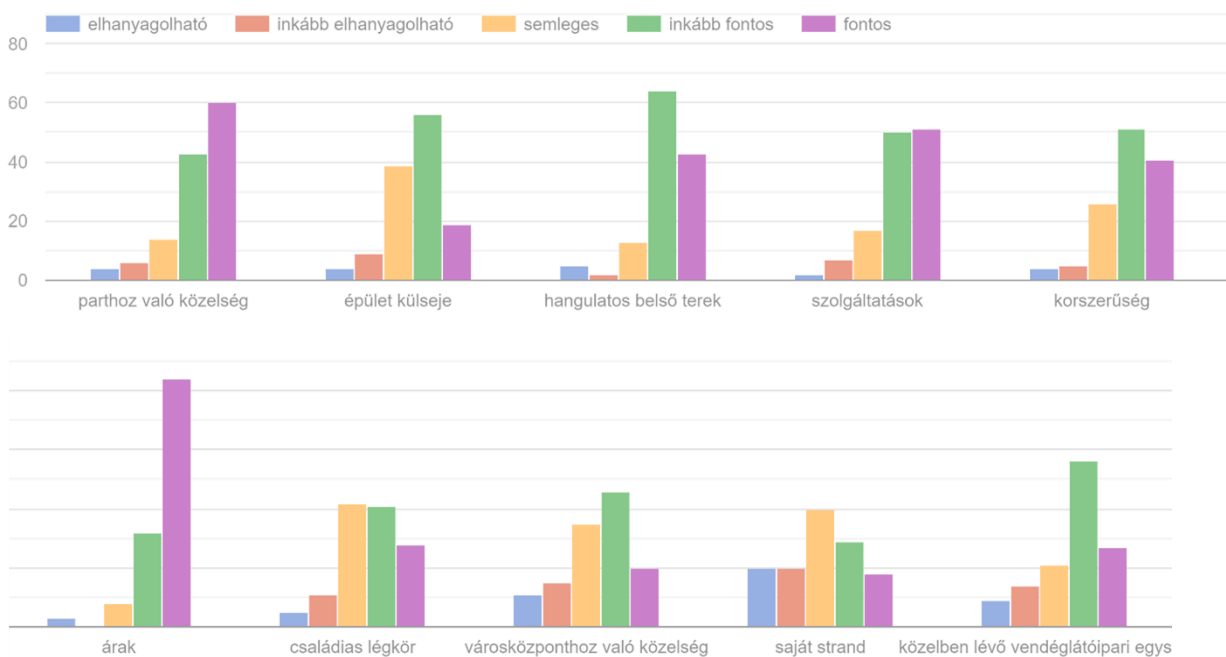
A kérdőívből továbbá megerősítést nyert az előzetes feltételezésem, miszerint a helybéliek és nem helybéliek másképp gondolkoznak a várost érintő kérdésekben. A siófoki lakosság városuk mélyebb ismerete vagy talán az elfogultság miatt, de sokkal pozitívabban értékeli a korszak szállodaépítészetét, mint azok, akik más településekhez köthetők. A válaszokból ezenkívül konklúzióként levonható, hogy mai szemmel az emberek az egyes szállodaépületek környezethez való érzékeny kapcsolatából már keveset érzékelnek, bár ezeknek csorbulását okozhatják az épületeken végzett kisebb-nagyobb beavatkozások is. További tanulság, hogy épületek fontossága az eredmények alapján nem megkérdőjelezhető, itt mindenképp érdemes megemlíteni, hogy ennek megítélése nem az egyéni ízlésen múlik.

A kérdőív másik részének összeállításakor számos kérdés mozgatott. Mi a fontos egy szállodában? Számít-e, hogy hogy néz ki az épület, ha szolgáltatásaik színvonala megfelelő? A kevesebb vagy a több főt befogadó szállodák kedveltebbek a nyaralók körében? Mennyire számottevő egy balatoni hotel elhelyezkedése? Az eredmények egyértelműen az egyéni elvárásokat tükrözik, azonban bizonyos számú kitöltés után megfigyelhető a válaszok koncentrálódása egyes szempontok mellett. Ilyen például a legmagasabb arányban determináló tényező, a szálloda árviszonya, ezt követi a rangsorban másodikként a parthoz való közelség. A szempontok értékelése több esetben nagyon hasonló, de leolvasható, hogy a saját strand, városközpontozóhoz való közelség és a családi légkör elhanyagolhatóbbnak tűnik a többi tényező mellett. Viszonylag kevesen ítélték fontosnak az épület külsejét, mely különös ellentmondásban áll azzal, hogy a '60-s, '70-es években épült szállodákkal kapcsolatos, egyik leggyakrabban felmerülő változtatási igény a homlokzatokra és tömegformálásra vonatkozott.

A felsorolt szempontok között található volt az épület adottságain, illetve inkább az üzemeltetésen múló tényező is. Ha az építészeti szempontokat és épületek elhelyezkedésére vonatkozó faktorokat összevetjük a dolgozat által vizsgált szállodaépületeinek adottságaival, elmondható, hogy parthoz való közelségük és a közelben található vendéglátóipari egységek vitathatatlanul kedvező pozícióba helyezik őket. Tekintve, hogy a kérdőívre adott válaszok alapján a '60-as, '70-es évek szállodái nem felelnek meg egyhangúan a közízlésnek, ennek terén minden bizonnyal hátrányokkal indulhatnak más, azonos funkciójú épületekkel szemben.

Kérem, értékelje az alábbi szempontokat, mennyire fontosak Önnek balatoni szállodaválasztás során!

36. Diagramok – Kérem, értékelje az alábbi szempontokat, mennyire fontosak Önnek balatoni szállodaválasztás során!

c) Konklúzió

A '60-as, '70-es évek szállodáiról készített kérdőív érdekes eredményeket hozott, velük több problémát és erősséget is feltárt. Habár az épületeken apróbb átalakítások és korszerűsítések már történtek az elmúlt ötven-hatvan évben, ezektől függetlenül a felújítás igénye sokakban megjelent. A kapott válaszok alapján a vizsgált szállodák egyik elvitathatatlan érdeme előnyös elhelyezkedésük, parthoz való közelségüknek köszönhetően sokak számára válnak ideális szálláshellyé. Megjelenésük – különösképp környezettel való kapcsolatuk - a nyaralók tetszését az esetek többségében ugyan nem nyeri el, a balatoni építészetnek mégis fontos mérföldkövei, és városi jelentőségük – függetlenül attól, hol élünk - megkérdőjelezhetetlen.

Összegzés

A II. világháború után megnőtt utazási kedv és az 1956-ot követő engedmények következtében a magyar turizmus minden korábbinál jelentősebb haladást mutatott. A balatoni idegenforgalom és az ezt kiszolgáló építészet fejlődése hatalmas utat járt be alig 30 év leforgása alatt, indulva a háborús károk helyreállításától és a szezonális miatti, kezdeti mellőzöttségtől, a világszínvonalú Balatoni Regionális Terven át egészen addig, míg a tó partja nemzetközileg is közkedvelt, akár 600 ezer fő befogadására is alkalmas úticéllá vált. Az átalakulás a különleges karakterű épületállományon túl számos változást is magával vont: települések szintjén és a bennünk élő Balaton-képben is.

Manapság sokan egyfajta nosztalgiával tekintenek vissza a dolgozat által vizsgált időszakra, én ezzel szemben arra tettem kísérletet, hogy ezeket az időközben rárakódott rétegeket lehántva bemutassam, ami a hangzatos „a Balaton mindenkié” szlogen mögött húzódott. Az archív források és a rendelkezésre álló szakirodalom feldolgozásán túl érdekelték az épületekkel kapcsolatos mai meglátások is, ezek feltérképezésének legkézenfekvőbb eszköze, ha minél többeket megkérdezzük véleményükről.

Napjainkra a '60-as, '70-es évek építészetének megítélése jelentősen ártértékelődött, ez érezhető a korszak örökségéhez való viszonyulásban is. Az emberek ízlésvilága az egyre intenzívebb vizuális ingerek és folyamatosan változó világ hatására átalakult, s számtalanszor más dologban látják meg a szépet (és gazdaságosat), mint 50 évvel ezelőtt. Ennek folytán az elmúlt évtizedekben több Balaton-parti emlék is áldozatul esett bontásoknak, másokat átalakítottak, új funkcióval töltötték meg. Dolgozatomban a szállodaépületekre fókuszáltam – ezek habár adott kialakításuk miatt funkcióváltáson nem mentek keresztül, az idő őket sem kímélte. Az általam hozott, még meglévő példákat tulajdonosaik szintén folyamatosan toldozgatják-foltozgatják, miközben a jelenkori elvárások iránti megfelelés terhe valós nyomásként nehezedik vállukra.

Forrásjegyzék

- Bíró 1964** Bíró Lászlóné: Optimista beszámoló a balatoni szezonnyitásról, Vendéglátás, 1964/6
- Bíró 1970** Bíró Lászlóné: Az idegenforgalom fejlődéséről, Vendéglátás, 1970/12
- Farkas 1965** Farkas Tibor: Beszámoló a Balaton-fejlesztés hatéves munkájáról, Magyar Építőművészet, 1965/5
- Farkas 1971** Farkas Tibor: Magyarország egyes üdülőterületei és az idegenforgalom területfejlesztő szerepe, Városépítés, 1971/5
- Feitl-Mitrovics-Ripp-Takács 2013** Feitl István, Mitrovics Miklós, Ripp Zoltán, Takács Róbert (Szerkesztette: Takács Róbert): Kérdések és válaszok a Kádár-korról, Napvilág Kiadó, 2013
- Gerle 1967** Dr. Gerle György: Az üdülő- és idegenforgalom területrendezési vonatkozásai, Településtudományi közlemények, 1967. május
- Kádár 1974** Kádár Márta: Nemcsak a Siófokiakon múlik, Városépítés, 1974/4
- Kudar 2003** Kudar Lajos: Turizmusunk története dióhéjban, Tinta Könyvkiadó, 2003
- Láncz 1966** Láncz Sándor: Nemzetközi Szállodaszor Siófokon, Művészet, 1966/12
- Langer 1960** Dr. Langer Lajos: Szállodaipar és idegenforgalom, Vendéglátás, 1960 / jubileumi kiadás
- Lázár 1960** Lázár Géza: Szállodáink helyzetéről, Vendéglátás 1960/1
- Lengyel-Klamár 1960** Lengyel Sándorné - Dr. Klamár Zoltán: Beszéljünk a szállodákról, Vendéglátás, 1960/4
- Magyar Építőművészet, 1962/3, p. 31 "Üdülőszálló, Siófok"**
- Magyar Építőművészet, 1963/5, p. 26 „Széplak, Ezüstpart”**
- Magyar Építőművészet, 1965/6, p. 15-18 "Nemzetközi Újságíró Szövetség üdülőszállója, Balatonszéplak"**
- Mányoky 1968** Mányoky László: Szállodaépítésünk másfél évtizede, Magyar Építőművészet, 1968/4
- Marton 2014** Marton Rozália: LOKÁCIÓ – KONFIGURÁCIÓ - ARTIKULÁCIÓ, a hatvanas évek balatoni építészete, DLA értekezés, 2014
- Misley-Kotsis 1980** Dr. Misley Károly - Kotsis Lajos: Üdülőtáj-tervezés és a Balaton üdülőkörzet, Településtudományi közlemények, 1980/(29.)
- Paksy 1979** Paksy Gábor: A rekreációs funkció fejlesztése mint a település- és területfejlesztés része, Városépítés, 1979/6
- Polónyi 2000** Polónyi Károly: Építész-településtervező a perifériákon – Polónyi Károly retrospektív naplója, Műszaki Könyvkiadó, 2000
- Pupli 2016** Pupli Dorottya: Az éjszakai élet terei a Balatonon a hatvanas-hetvenes években, szakdolgozat, 2016
- Rehák 2007** Rehák Géza: „Szállodaiparunk és idegenforgalmunk fejlesztése tárgyában soron kívül teendő intézkedések,”avagy a Kádár-korszak turizmusának első lépései

- Rehák 2009** Rehák Géza: Fékek és kétségek a turizmus fejlesztését illetően a hatvanas évek elején
- Rózsa 1963** Rózsa Miklós: Szezonzárás-szezonnyitás, Vendéglátás, 1963/10
- Schlachta 2015** Schlachta Krisztina: A „magyar viresaft” / A Kádár-kori idegenforgalom. 2015 sajtóosságai
- Schleicher 2018** Schleicher Vera: Kultúrfürdő, Kulturális kölcsönhatások a Balaton térségében 1821-1960 között, L'Harmattan Kiadó, 2018
- Sivó 1971** Sivó Tibor: A belföldi turizmus, Vendéglátás, 1971/6
- Somogyi Néplap, 1962. június** „Csak az autójuk keltett feltűnést”
- Somogyi Néplap, 1962. június** „Építőiparunk szenzációja a Balaton Szálloda – Fesztiválmozi – Üdülőközpont”
- Somogyi Néplap, 1964. július** „Az idegenforgalom időszerű kérdéseiről, az életben lépett újabb kedvezményekről”
- Somogyi Néplap, 1965. június, Wallinger Endre:** Nyáreleji körkép Siófokon
- Somogyi Néplap, 1966. február** „Megváltozott, megszépült a Balaton-part arculata”
- Somogyi Néplap, 1968. július, Wirth Lajos:** Kié a Balaton?
- Somogyi Néplap, 1970. augusztus, Lajos Géza:** Visszahódítják a partot a Balatontól
- Somogyi Néplap, 1979. augusztus** „Tízemeletes SZOT toronyszálló nyílik”
- Szappanos 1971** Szappanos Géza: A balatoni üdülőtérség fejlődése, Városépítés, 1971/5
- Szappanos 1974** Szappanos Géza: Építésre előkészített üdülőterületek a Balatonnál, Városépítés, 1974/4
- Székely 1976** Székely Iván: Mi újság a Balatonnál? Vendéglátás, 1976/7
- Tamás 1971** Dr. Tamás György: Magyarország idegenforgalmi helyzete, Városépítés, 1972/5
- Wettstein 2017** Wettstein Domonkos: Regionális törekvések a Balaton-parti üdülőterületek építéstörténetében a két világháború között. Építés - Építészettudomány, 45 (1-2). pp. 139-171.
- Wettstein 2018** Wettstein Domonkos: Regionális stratégiaalkotás a Balaton-part rekreációs célú építészetében (1929-1979), PhD disszertáció, 2018
- Wettstein 2019** Wettstein Domonkos: Modern Leisurescapes in Erosion. Balaton Case Study, Understanding Post-Socialist European Cities, szerk.: Benkő Melinda, Kissfazekas Kornélia, 2019, L'Harmattan)
- Wettstein 2020** Wettstein Domonkos: Mai szemmel – Interpress üdülő, Ezüstpart, Balatonszéplak (1965-1971), Metszet 2020/5

Internetes források:

- <https://www.kulturkozpont-siofok.hu/hu/bemutakozas/kalman-imre-kulturalis-kozpont-1.html>
- http://hellosiofok.hu/assets/pdf/kiadvanyok/Si%C3%B3fok_City_Guide_2020.pdf
- <http://www.balatoniepiteszet.hu/epueletek/siofokvenus.html>
- <http://fototar.lechnerkozpont.hu/foto/882>

Kép- és ábrajegyzék

nyitó- kép	Siófok, Aranypart, p. 1	saját kép
1.	Camping, p. 5	Fortepan / Bojár Sándor
2.	A magyar lakosság belföldi turizmusa 1969-es adatok alapján, p. 11	Városépítés, 1971/5, Dr. Tamás György: Magyarország idegenforgalmi helyzete
3.	Egy szállodára jutó szobák átlaga több nagyváros összehasonlításával, p. 13	Vendéglátás 1960/1, Lázár Géza: Szállodáink helyzetéről
4.	A Regionális Tervvázlat tablója, p. 19	http://lechnerkozpont.hu/cikk/balaton-1957-1968-a-magyar-regionalis-tervezes-hoskora
5.	Badacsony, Poharazó, Callmeyer Ferenc, 1957, p. 23	Fortepan / Bauer Sándor
6.	Szállodaépítés, Siófok, p. 29	Fortepan / Bauer Sándor
7.	A siófoki szállodasort hirdető neonok, p. 30	Fortepan / Bojár Sándor
8.	Az Európa Szálló éjjel, p. 31	Fortepan / Bojár Sándor
9.	Az Aranypart látképe a mólóról, p. 32	saját kép
10.	Siófok, üdülőközpont, p. 33	Magyar Építőművészet, 1963/5 p. 20 „Siófok üdülőközpont”
11.	SZOT Ezüstpart üdülő, II., III. és IV. épület, p. 34	Fortepan / Lechner Nonprofit Kft Dokumentációs Központ
12.	Orion bár, p. 35	Fortepan / Pálfi András
13.	Siófok, Ezüstpart, p. 36	Magyar Építőművészet, 1963/5 p. 26 „Széplak, Ezüstpart”
14.	Siófok térképe, p. 37	saját szerkesztésű kép
15.	Képösszeállítás a vizsgált időszak szállodairól a kérdőívhez, p. 39	saját szerkesztés, felhasznált képek: fototar.lechnerkozpont.hu/fortepan.hu
16.	Diagram – Helyiként milyen érzelmek fűzik a balatoni turizmushoz? p. 41	saját felmérés
17.	Diagram – Ön járt már Siófokon? p. 41	saját felmérés
18.	Diagram – Járt már a képen látható, Siófok Aranyparton és Ezüstparton található szállodaépületek egyikében? (helyiek válaszai) p. 42	saját felmérés
19.	Diagram – Járt már a képen látható, Siófok Aranyparton és Ezüstparton található	saját felmérés

- szállodaépületek egyikében? (nem helyiek válaszai) **p. 42**
20. Diagram – A képeket látván mit érez az épületekkel kapcsolatban? (helyiek válaszai) **p. 42** saját felmérés
21. Diagram – A képeket látván mit érez az épületekkel kapcsolatban? (nem helyiek válaszai) **p. 42** saját felmérés
22. Táblázat – Válaszadók preferenciái a '60-as, '70-es évek és napjaink bontásában - A képeket látván mit érez az épületekkel kapcsolatban? (helyiek válaszai) **p. 43** saját felmérés
23. Táblázat – Válaszadók preferenciái a '60-as, '70-es évek és napjaink bontásában - A képeket látván mit érez az épületekkel kapcsolatban? (nem helyiek válaszai) **p. 43** saját felmérés
24. Diagram – Ön mit gondol az épületek léptékéről? (helyiek válaszai) **p. 44** saját felmérés
25. Diagram – Ön mit gondol az épületek léptékéről? (nem helyiek válaszai) **p. 44** saját felmérés
26. Diagram – Ön mit gondol az épületek és környezetük viszonyáról? (helyiek válaszai) **p. 44** saját felmérés
27. Diagram – Ön mit gondol az épületek és környezetük viszonyáról? (nem helyiek válaszai) **p. 44** saját felmérés
28. Táblázat – Válaszadók preferenciái a '60-as, '70-es évek és napjaink bontásában - Ön mit gondol az épületek léptékéről? (helyiek válaszai) **p. 45** saját felmérés
29. Táblázat – Válaszadók preferenciái a '60-as, '70-es évek és napjaink bontásában - Ön mit gondol az épületek léptékéről? (nem helyiek válaszai) **p. 45** saját felmérés
30. Táblázat – Válaszadók preferenciái a '60-as, '70-es évek és napjaink bontásában – Ön mit gondol az épületek és környezetük viszonyáról? (helyiek válaszai) **p. 45** saját felmérés
31. Táblázat – Válaszadók preferenciái a '60-as, '70-es évek és napjaink bontásában – Ön mit gondol az épületek és környezetük viszonyáról? (nem helyiek válaszai) **p. 45** saját felmérés
32. Diagram – Változtatna valamit a meglévő épületeken? (helyiek válaszai) **p. 46** saját felmérés
33. Diagram – Változtatna valamit a meglévő épületeken? (nem helyiek válaszai) **p. 46** saját felmérés

34.	Diagram – Ön szerint fontos részét képezik Siófoknak a fenti képen látható épületek? (helyiek válaszai) p. 47	saját felmérés
35.	Diagram – Ön szerint fontos részét képezik Siófoknak a fenti képen látható épületek? (nem helyiek válaszai) p. 47	saját felmérés
36.	Diagramok – Kérem, értékelje az alábbi szempontokat, mennyire fontosak Önnek balatoni szállodaválasztás során! p. 48	saját felmérés
záró- kép	Siófok, vasúti aluljáró, p. 51	saját kép